O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI MILLIY KITOB PALATASI

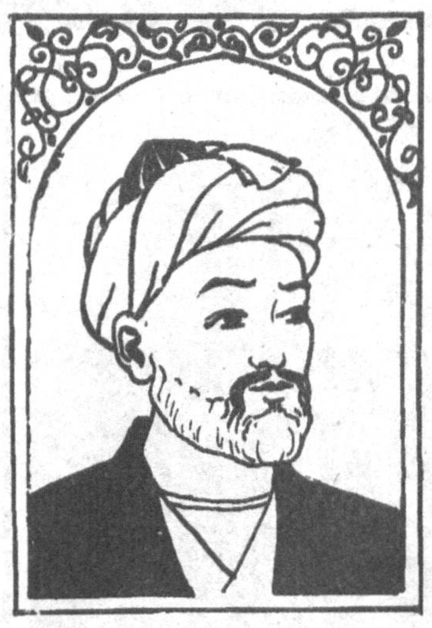

O'zbekiston adabiyoti va san'ati

ЎЗБЕКИСТОН АДАБИЁТИ ВА САНЪАТИ

Haftalik gazeta • 1956-yil 4-yanvardan chiqa boshlagan • 2001-yil, 27-iyul • N31 (3619)

ҚИЗҒИН ТАЙЁРГАРЛИК

Ўтаётган ҳар бир соат, ҳар бир дақиқа бизни республикамиз ҳаётида рўй берадиган катта шодиёна — Мустақиллигимизнинг 10 йиллиги нишонланадиган қутлуғ кунга тобора яқинлаштирмоқда. Юртимизнинг барча ҳудудларида катта байрам муносабати билан бунёдкорлик ишлари кенг авж олаётир. Айни кунларда мамлакатимизнинг ҳар бир фуқароси яратиш завқи билан меҳнат қилмоқда. Маданият ва санъат аҳли ҳам байрамга катта тайёргарлик кўраётир.

Ўзбекистон пойтахтининг "Халқлар дўстлиги" саройи ҳар қачонгидан гавжум. Республикамизнинг барча вилоятларидан келган бадиий жамоалар, хонандаю созандалар байрам дастури устида ижодий изланишларини давом эттирмоқдалар. Зеро, бу йилги катта байрам тантаналари ҳар йилгидан ўзгача руҳда ўтиши кутилмоқда. Ҳар бир вилоятнинг чиқишида ўн йил давомида санъат, маданият соҳасида эришган ютуқларимиз, вилоятларга хос миллий руҳ ўз аксини топиши керак. Бош режиссёр Рустам Ҳамидов раҳбарлигидаги санъаткорлар, бадиий жамоалар байрам тантанасининг гўзал ва сермазмун бўлиши учун куч-ғайратларини сафарбар этмоқдалар.

Яқинда вилоятлар маданият бошқармалари бошлиқлари, режиссёрлар, балетмейстерлар, рассомлар, шоир ва ёзувчилар ижодий гуруҳи иштирокида бадиий жамоаларнинг дастлабки чиқишлари назардан ўтказилди. Тадбирда Ўзбекистон Республикаси Бош вазири ўринбосари Ҳамидулла Кароматов қатнашди ва дастур юзасидан фикр-мулоҳазаларини билдирди.

"ШАРҚ ТАРОНАЛАРИ" ЧОРЛАЙДИ

Мустақиллигимизнинг 10 йиллиги нишонланаётган йил чинакам байрамлар йилидир. Қўшиқ байрамлари, театр фестиваллари, кўрик-танловлар, шеърият анжуманлари... "Шарқ тароналари" халқаро мусиқа фестивали эса жаҳон санъат ихлосмандларини Самарқанд сари чорлаётир. Регистон узра кўзни қамаштирувчи ранго-ранг чироқлар порлаб, жаҳон халқларининг ўзига хос бетакрор мусиқа садолари янграйдиган кунларга оз вақт қолди. Шу муносабат билан "Шарқ тароналари" фестивалини ўтказиш дирекциясининг ижрочи директори Саидамин АҲРОРОВ ҳузурида бўлиб, халқаро мусиқа байрамига қандай тараддуд кўрилаётгани билан қизиқдик:

— Учинчи фестивалимиз Мустақиллигимизнинг 10 йиллиги арафасида ўтаётгани, шубҳасиз, унга алоҳида шукуҳ бағишлайди, — деди у. — Шундай қутлуғ кунларда юртимизга ташриф буюрадиган фестивал қатнашчилари ва меҳмонлари фақат мумтоз мусиқамиз ва халқ қўшиқларимиз, асл мусиқа дурдоналаримиздан баҳраманд бўлиб қолмай, ўн йил давомида ижтимоий-маънавий тараққиётнинг барча соҳаларда эришган ютуқларимиз билан танишиш имкониятига ҳам эга бўладилар.

"Шарқ тароналари" II Халқаро мусиқа фестивали бош мукофоти соҳибаси Насиба САТТОРОВА

Фестивал ҳар доимгидек кўҳна Самарқанд Регистонида 25 август куни катта театрлаштирилган томоша билан очилади. Дастур сценарийсини шоирлар Жуманиёз Жабборов ва Хуршид Даврон ёзишган. Театрлаштирилган томошанинг бадиий раҳбари режиссёр Баҳодир Йўлдошев. Бош режиссёр эса Микоэл Хачатуров.

Шуниси қувонарлики, бу йилги фестивалга қатнашиш истагини билдирган мамлакатлар сони ҳозирнинг ўзида 34тага етди. Яна бир муҳим жиҳати шуки, бу сафар фақат хонанда-созандалар эмас, жаҳоннинг турли мамлакатларидан кўплаб мусиқашунос-мутахассислар ҳам анжуманда қатнашиш истагини билдиришмоқда. Бу эса фестивалимизнинг нафақат ижодий, балки илмий нуфузи ҳам ортаётганлигидан далолат беради. Шунинг учун ҳам тадбир доирасида ўтадиган мусиқашунос олимларнинг илмий анжумани ҳар галгидан қизғин ва мулоҳазаларга бой бўлиши кутилмоқда.

Жаҳоннинг турли мамлакатларида "Шарқ тароналари" фестивалига қизиқиш йил сайин ошиб бормоқда. Ҳозир биз кўпгина телерадиокомпаниялар ва журналистлардан фестивални ёритиш юзасидан буюртмалар олмоқдамиз. Улар орасида "Би-би-си" компанияси, "Токио синема" телекомпанияси, "Холидей Трейвол Индия" (Ҳиндистон), "Аш-шарқ ал-афсат" (Англия) журналлари, Австрия, Эстония, Туркия телевидениелари, Франция телерадио журналистлари, Ливандаги "Ариенд-Пресс" каби ташкилотлари бор.

Г.УМАРОВА

БЎСТОНДА НАЗМ ВА НАВО БАЙРАМИ

Элликқалъа тумани маркази Бўстон шаҳри эндиликда шеърият анжуманлари ва куй-қўшиқ байрамлари анъанавий тарзда ўтадиган маданият марказларидан бирига айланмоқда. Туманда нуфузли қўшма корхоналар фаолият олиб бораётганлиги, кичик ва ўрта бизнес равнақи учун кенг шарт-шароитлар яратилганлиги, иқтисодий ислоҳотлар нақд самара бераётганлиги маънавият ва маърифат тараққиёти учун ҳам муҳим омил бўлмоқда.

Айни кунларда Элликқалъа тумани ҳокимлиги ташаббуси билан ўтаётган "Нафосат бўстоним маним" деб номланган ёшлар фестивали ҳамда Ўзбекистон, Қорақалпоғистон, Туркманистон, Татаристон халқ артисти, давлат мукофоти совриндори, эл суйган санъаткор Отажон Худойшукуров хотирасига бағишланган республика ёш ижрочиларининг II кўрик-танлови ана шундай анжуманлардан биридир. Бугун Бўстон шаҳрида ушбу фестивал доирасида яна бир йирик маданий тадбир бошланади. Бу республика Ёзувчилар уюшмаси, "Халқ сўзи" — "Народное слово" газеталари ҳамда Элликқалъа тумани ҳокимлиги ташаббуси билан ўтказилаётган "Назм ва наво" анжуманидир. Шу муносабат билан туманга Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси раиси, Ўзбекистон Қаҳрамони Абдулла Орипов бошчилигида бир гуруҳ таниқли ижодкорлар ташриф буюрдилар.

Шоир Янгибой Қўчқоровнинг Элликқалъадан телефон орқали хабар беришича, бу тадбирларнинг асосий қисми туман марказидаги йирик маданият маскани — Бўстон санъат саройида бўлиб ўтаётир. Санъат саройи ёнидаги муҳташам ёзги амфитеатрда эса Ўзбекистон ва Қорақалпоғистоннинг таниқли санъаткорлари, ёшлар фестивали ҳамда кўрик-танлов ғолиблари иштирокида гала-концерт, шунингдек, шеърият анжумани бўлади.

Анжуман қатнашчилари Бўстон академик лицейида бўладиган ёш шоирлар танлови ва Авестохонлик тадбирларида, янги корхоналар очилишида иштирок этадилар ҳамда "Орол болалари" оромгоҳи ва "Аёзқалъа" тарихий ёдгорлигига ташриф буюрадилар. Шунингдек, "Элтекс" ҳиссадорлик жамияти ишчилари ҳамда "Амиробод" ва "Тозабоғ" қишлоқлари аҳли билан учрашувлар ҳам кўзда тутилган.

Истиқлолимизнинг ўн йиллиги арафасида ўтаётган бу тадбирларда ҳуррият халқимизга бахш этган буюк саодат, бахт ва иқбол тароналари янграйди.

БУГУНГИ СОНДА:

МЕНИНГ ВАТАН ИЧРА ВАТАНЛАРИМ БОР — 3

СЎНГГИ ҚАТАҒОН ТАЛҚИНИ

Тошхўжа Хўжаев сабоқлари — 4

МАДАНИЙ ҲАЁТ

Бадиий академиянинг Марказий кўргазмалар залида андижонлик рассом Обиджон Бакиров асарлари кўргазмаси очилди.

Мусаввир табиат гўзаллигидан, борлиқнинг ранг-баранглигидан олган ҳайратини мухлисларга етказишга ҳаракат қилади, уларни ҳаёт гўзаллигидан баҳраманд бўлишга чорлайди.

Улуғ алломаларимиз портретларида қиёфа ва руҳият мусаввир томонидан ўзига хос уйғун тарзда талқин этилган.

Манзура ШАМСИЕВА

* * *

Маннон Уйғур номидаги Сурхондарё вилоят драма театрида Термиз шаҳрининг 2500 йиллигига бағишлаб Низомиддин Пардаевнинг "Адиб Собир Термизий" асари саҳнага қўйилди. Саҳналаштирувчи режиссёр — Неъматжон Пардаев. Ролларни Ўзбекистонда хизмат кўрсатган артист Раҳим Маматалиев, Ҳамид Орипов, Чоршанба Чориев, Шарофат Турсунова, Марат Шарипов ва бошқалар ижро этмоқдалар.

Мухтасар КАРИМОВА

"НИҲОЛ" ЎЗ ЭГАЛАРИНИ КУТМОҚДА

Президентимиз ташаббуси билан ёш истеъдодлар учун таъсис этилган "Ниҳол" мукофоти, шубҳасиз, республикамиз маданий ҳаётидаги муҳим воқеалардан бири бўлган эди. Мақомига кўра энг нуфузли мукофотларга тенглаштирилган бу мукофот ёш истеъдодлар учун давлат томонидан кўрсатилаётган катта ғамхўрликнинг ёрқин намунасидир. Бу йил ҳам Мустақиллик байрами арафасида истеъдодли ёшларнинг катта бир гуруҳи "Ниҳол" мукофотининг совриндорлари бўладилар.

Шу кунларда мукофотга тавсия этилган ижодкор ёшлар орасидан энг муносибларини танлаш ишлари ниҳоясига етмоқда. Номзодларни танлашда, шубҳасиз, асосий эътибор ёш истеъдод соҳибларининг жамиятимиз маънавий ҳаётидаги иштироки ва ижодий ишларига қаратилади. Мукофот ўзининг ижро маҳорати, мусиқа, матн танлашдаги лаёқати билан ўрнак кўрсатаётган, асарлари билан кишиларни эзгуликка чорловчи истеъдодли ёшларга берилади.

Яқинда Маданият ишлари вазирлигида "Ниҳол" мукофоти кенгашининг йиғилиши бўлди. Унда мукофотга тавсия этилган номзодлар, кенгаш таркибидаги айрим ўзгаришлар ва мукофотни топшириш тантанасининг ўтказилиши билан боғлиқ масалалар кўрилди.

ХАЛҚАРО ЭКОФЕСТИВАЛ

"Экофестивал—2001" қатнашчилари Қорақалпоғистон Республикасининг Нукус шаҳрида бўлдилар. Амир Темур номидаги маданият ва истироҳат боғида фестивал қатнашчиларини Қорақалпоғистон Республикаси Жўқорғи Кенгеси раиси Т.Камолов қутлади. Нукус шаҳар истироҳат марказининг "Арзыу" эстрада халқ ансамбли, "Арыулар" рақс ансамбли, "Гумша" намунали болалар жамоаси концерт дастурларини намойиш этдилар. Экофестивал қатнашчилари Н.Савицкий номидаги музейда бўлиб, қизиқарли экспонатлар билан танишдилар. Байрамга бағишланган кеча марказий "Турон" стадионида ҳам давом этди.

М.КАРИМОВА

ЭЪЛОН

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмасида 30 июл, душанба куни соат 11.00да уюшма драматургия кенгаши ҳамда Ҳамза номидаги академик драма театри бадиий кенгаши Ўзбекистон халқ ёзувчиси Тоҳир Маликнинг "Хазонрезги" саҳна асари муҳокамасини ўтказади. Йиғилишни драматургия кенгаши раиси Ҳайдар Муҳаммад олиб боради.

Муҳокамага барча адабиёт мухлислари таклиф этилади.

Манзил: метронинг "Мустақиллик майдони" бекати, Ж.Неру кўчаси, 1-уй, Ёзувчилар уюшмаси

АСРГА ТАТИГУЛИК 10 ЙИЛ

"Ўзбекистон адабиёти ва санъати" газетасининг ижодий гуруҳи Бухоро вилоятида

2. БУХОРО КЕНГЛИКЛАРИДА

Бухоро деганда энг аввал кўҳна осори атиқалару меъморий дурдоналар, қадим давлатчилик ва маънавий обидалар билан боғлиқ ўтмиш ёдгорликлари кўз олдингизга келади. Бироқ Бухоро қадим деҳқончилик маданиятининг ҳам асл ватани десак асло муболаға бўлмайди. Истиқлол йилларида эса воҳа мамлакат ёнилғи-энергетика мустақиллигини таъмин этувчи йирик замонавий корхоналар ҳам қад ростлаган заминга айланди.

Ижодий сафаримиз давом этган Ғиждувон тумани шу гўзал воҳа чиройига ярашиб тушган дилтортар манзиллардан бири. Биз борган куни хушхабарнинг устидан чиқдик. Туман меҳнаткашлари давлатга ғалла топшириш бўйича шартномавий режаларини бажарган экан. Ҳамманинг кўнглида қувонч, чеҳрасида табассум. Раҳбарларнинг фикр ва ўйларида ҳам бу ҳол аён кўриниб турибди.

— Қийинчилик асл деҳқон учун янгилик эмас, — дейди туман ҳокими Арслон Мўминов. — Чин деҳқон ҳамиша ҳар қандай қийинчиликка, машаққатга тайёр туради. Сув танқислиги, гармсел каби табиий машаққатлардан эсон-омон ўтган деҳқонларимизнинг юзлари ёруғ — Ватан ғалла хирмонига ўзимизнинг муносиб ҳиссамизни қўшдик.

Ўз ишидан мамнун ва қилаётган меҳнатидан кўнгли тўқ одамлар билан суҳбат қилганда дилингиз ором олгандай бўлади. Шу боис Арслон Мўминовнинг "Қийинчилик асл деҳқон учун янгилик эмас", деган сўзларини тинглаб, Хоразмда эшитган бир ривоят эсимизга тушди. Қадимда воҳа тупроғининг меҳнатталаблигидан зада бўлган бир деҳқоннинг қулоғига: "Бухорода одамлар овқатни ётиб ер эканлар", деган гап чалинибди. Бу гапни у "ҳеч иш қилмасдан еб ётавериш мумкин" деган маънода англаб, Бухорога йўл олибди. Бориб кўрса, у ердаги деҳқонлар меҳнатнинг азбаройи оғирлигидан овқатларини ўтириб ейишга мажоли етмай, ёнбошлаб ётиб тановул қиларканлар.

Бундан аён бўладики, деҳқоннинг меҳнати фақат унинг ўзи йўқ жойдагина енгилдир. Деҳқон ишлов бериши керак бўлган экин қайси ҳудудда бўлмасин, ҳамиша машаққатталаб. Албатта, Бухорода ҳам "ётиб ейилмайди". Халқимиз деҳқончилик сирларидан воқиф. Шунга кўра газетхонларга бу ҳақда сўзлаб ўтириш ортиқча. Фақат Ғиждувон туманида бўлганимизда Ўзбекистон Қаҳрамони Ҳазрат бобо Облоқулов диққатимизни бир масалага жалб этди.

— Сиз ёзувчи ва журналистлар деҳқон меҳнати натижаларини "об-ҳаво қийинчиликларини енгиб" деган ибора билан ифодалашни хуш кўрасизлар, — деди қаҳрамон деҳқон. — Деҳқон учувчи эмас. У аксар об-ҳаво ноқулай шароитларда меҳнат қилади. Шунинг учун ҳам у деҳқон. Ота-боболаримизда: "Чўпон сурув ётганда дам олади, деҳқон эса эса ўлганда", деган аччиқ мақол бор. Мақол ўз йўлига, айтмоқчиманки, бу — гапнинг бир индаллоси. Биз деҳқонни гоҳо маъмурий номутаносибликлар туфайли ҳалол нонини "ётиб ейиш"га мажбур қилсак, мамлакатнинг оёққа туриши қийин бўлади. Афсуски, ҳамманинг кўксига қаҳрамонлик нишонини тақиб чиқиб бўлмайди. Аслида эса ҳар бир асил деҳқон қаҳрамондир. Унинг қаҳрамон бўлмасдан иложи йўқ. Агар у қаҳрамон бўлмаса, унинг экин-тикини ҳосил бермайди...

Ширкат хўжалигида биз ҳар бир меҳнаткашнинг манфаатини кўзда тутиб борамиз. Чунки меҳнат билан манфаат бамисоли эт билан тирноқ. Меҳнатчининг ҳақини унинг манглайидаги тер қуримасдан туриб тўла дейилган қадимги ҳикматларда. Ўз вақтида ҳақ тўлаш ягона омил бўлмаса ҳам, ҳал қилувчи омиллардан биридир. Меҳнаткашнинг фаровонлиги тушунчаси шу кун, шу соатдаги қулайликлар билан боғлиқ...

Айтиш керакки, Ҳазрат бобонинг шийпонини кўздан кечириб, у киши айтган гапларнинг мазмун-моҳиятини англабгина қолмай исботини ҳам кўриб қойил қолдик. Кенг ҳовуз ва улкан чинорлар соя ташлаб турган шинам шийпонни дала шийпони эмас, мўъжаз бир меҳмонхона дейсиз. Аввало, истаган шаҳарга уланиш мумкин бўлган телефон ишлаб турибди. Деҳқонлар ҳордиқ оладиган, аёллар учун махсус ажратилган хоналарни, янги газета ва журналлар ёйиб қўйилган қироатхонани, рангли телевизор ишлаб турган кенг зални, зарур бўлганда мажлису томошалар ўтказиладиган бу залдаги оппоқ ўриндиқлар, столу стуллар, юмшоқ мебелларни кўриб, булар шунчаки келганларга кўрсатиш учун эмас, асл деҳқон учун, унинг ҳеч кимдан кам эмаслигини амалда исбот қилиш учун қўйилганига иймон келтирдик.

Ҳа, қаҳрамонона меҳнат қилган деҳқоннинг қадри ҳамиша мана шундай баланд бўлиши керак.

***

Бухоронинг ҳар қарич ерида бир олам тарих, бир олам ўтмиш ҳикоятлари ватан топган. Ғиждувондаги Абдухолиқ Ғиждувоний хонақоҳини зиёрат қилаётиб, шу ҳақда ўйладик.

— Хуш келибсизлар! — дея очиқ чеҳра билан кутиб олди бизни Абдухолиқ Ғиждувоний жомеъ масжиди имом хатиби муовини Абдуқодир Тожимурод ўғли. Сўрашгач, кичик саҳндаги ихчам ўтирғичларга чўкдик. Домла Қуръон оятларидан тиловат қилди. Қалбимизда Яратгандан Ватан осойишталиги ва ободлигини тилаб фотиҳага қўл очдик. Кўҳна замонлар қудуғидан бир пиёла сув ичиб, кошинкор биноларни томошо қилдик.

— Бу ердаги энг кўркам бино Улуғбек мадрасасидир, — деб ҳикоя қилди Абдуқодир домла Мирзо Улуғбек ҳаётлик вақтида шундай учта ҳашаматли бино қурдирган. Унинг иккитаси Бухорода, учинчиси эса 1433 йили бизнинг шу Ғиждувонда бунёд этилган. Улуғбек бобомиз Абдухолиқ Ғиждувоний хонақоҳининг янада обод ва азиз бўлмоғини тилаган.

— Эс-эс биламан, бола пайтимиз эди, — деб ҳикоя қилади ҳамроҳимиз, Ёзувчилар уюшмасининг Бухоро вилояти бўлими раҳбари шоир Тошпўлат Аҳмад, — бу ерда сомон бозори бўлиб, қаровсиз жой эди. Мустақиллик шарофати билан хонақоҳга эътибор кучайди. Мақбара таъмирланиб обод қилинди, жомеъ масжиди фаолияти тикланди, зиёратчилар учун шароит яратилди.

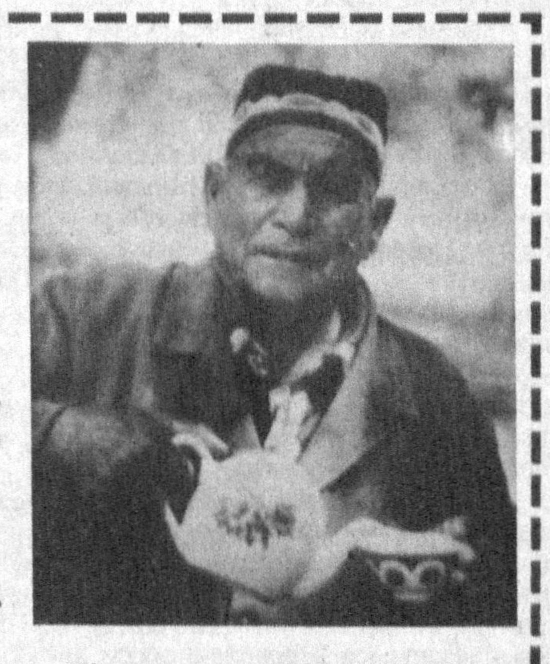

Ўзбекистон Қаҳрамони Ҳазрат ОБЛАҚУЛОВ

Бу ердан Абдухолиқ Ғиждувоний номидаги очиқ турдаги ҳиссадорлик жамиятига — пахта толасидан ип йигирувчи ва мато тўқувчи ишчилар ҳузурига йўл олдик. Тадбиркор раҳбар Аслом Исломов етакчилигидаги жамоа иқтисодий ислоҳотларни муваффақиятли рўёбга чиқармоқда. Олис-яқиндаги айрим фабрикалар "ўз ипига ўзи чувалиб, калавасининг учини тополмай қолган" шароитлардан собитқадамлик билан ўтиб олган ғиждувонлик саноатчилар бугун катта ғайрат билан меҳнат қилишмоқда.

— Ҳар ойда 150 тонна ип-калава, 700 минг шартли метр хом- ашё ишлаб чиқараяпмиз, — дейди корхона раҳбари. — Ишни уч сменада ташкил этганмиз. Интизомга, иш сифатига қатъий амал қилинади. Шу сабабли ўтган йилни 146 миллион сўм соф фойда билан якунлаган эдик. Бу йил эса даромад чўғи ундан ҳам зиёда бўлиши кутилмоқда.

Муаззам Ҳасанова фабриканинг энг пешқадам ип йигирувчиларидан бири. У йигирма йилдан бери шу жамоада ишлаб, корхона тақдири билан ўз тақдирини боғлаб келаяпти.

— Фабрикага жуда ўрганиб қолдим, ҳаётимнинг бирор кунини корхона ҳаётисиз, дугоналарим, дўстларимсиз тасаввур этолмайман, — дейди Муаззам Ҳасанова. — Бир йўла уч, баъзан тўртта йигирув дастгоҳини бошқараман. Ҳар сменада ҳар бир дастгоҳ ҳисобига 20—25 килограммдан ип йигираман. Маошим йигирма минг сўмдан ошади.

— Шогирдларингиз ҳам бордир?

— Албатта. Ҳозир икки ёш йигирувчига ҳунар

(Давоми 2-бетда)

ЗОҲИРДА ДУШМАН — МОҲИЯТДА ДЎСТ

Юртимиз тарихининг беназир саҳифалари ижодкори бўлган темурийлар билан шайбонийлар ўзаро ихтилофда бўлдилар. Лекин, бу — тарих тақозоси эди. Шунинг учун ҳар иккала сулола тарихини пухта ўрганиш, уларнинг юксалишу

Тадқиқот, ахборот

таназзули сабабларини чуқур тадқиқ этиш ва муайян хулосалар чиқариш муҳимдир.

Яқинда ЎзРФА Абу Райҳон Беруний номидаги Шарқшунослик институти хазинасида сақланаётган "Тарихи Салимий" асари қўлёзмаси билан танишиш жараёнида биз дуч келган — Шоҳ Бобур ва Убайдуллохон ўртасида бўлган бир воқеа уларнинг зоҳиран рақиб бўлсалар-да, моҳиятан дўст, бетакрор шахслар эканлигини исботлайди.

1510 йили Муҳаммад Шайбонийхон Марвда сафавийлар томонидан ҳалок этилгач, унинг издошлари ўртасида ўзаро низолар келиб чиқади. Ушбу воқеадан кейин кўп ўтмай шайбоний шаҳзодалар ўзаро маслаҳатлашиш учун Тошкентда йиғиладилар. Қариндошлари билан фикри бир жойдан чиқмаган Убайдуллохон Туркистонга Хожа Аҳмад Яссавий равзасига бориб, зиёрат қилади. Шайх ул-машойих руҳидан имдод сўрайди. Агар салтанатни қўлга киритсам, ҳар бир ишда шариат қонунларига риоя этаман, деб аҳд қилади. "Тарихи Салимий"да ёзилишича, унга бўлажак зафарлари тўғрисида ишоралар бўлади.

Бундан беҳад руҳланган Убайдуллохон ўз қўшинини йиғиб: "Ҳар кимки молу жонидан кечишга тайёр бўлса, биз билан қолсин. Молу жоним деганларга биз яхшилик билан ижозат берамиз, тирикчилигини қилсин", дея мурожаат этади. Шунда 35 минг аскардан 5 минги Убайдуллохон билан қолади.

Убайдуллохон ўша 5 минг аскари билан Сирдарёдан ўтиб, икки пири комил — Маҳдуми Аъзам ва Амир Абдулла Яманийдан зафар дуосини олади. Бундан руҳланган Убайдуллохон лашкари шитоб билан Бухоро томон йўлга тушади. Кутилмаган ташрифни эшитган Бухоро ҳокими Самар-

(Давоми 2-бетда)

ЗОҲИРДА ДУШМАН — МОҲИЯТДА ДЎСТ

(Боши 1-бетда)

қанддаги Бобур Мирзога чопар юбориб, воқеадан хабардор қилади.

Бобур Мирзо ўз амирларидан бирини дуои имдод сўраб пири комил Шайх Худойдод ҳузурига юборади. Шайх: "Қайси бири мусулмонроқ ва одилроқ бўлса, ўша ғалаба қилсин", деб дуо қилади. Буни эшитган Бобур: "Убайдуллохон мендан кўра мусулмонроқ ва одилроқ. Демак, ғалаба у томонда экан", дейди. Шу сўзларнинг ўзиёқ Бобурнинг ҳар қандай шароитда, ҳатто ўзининг зиёнига бўлса-да, ҳақиқатнинг юзига тик қараган етук шахс бўлганлигини кўрсатади. Зеро, ўз рақиби ҳақида бундай фикр айтиш ҳамманинг ҳам қўлидан келавермайди.

Бобур Мирзонинг 50 минглик ва Убайдуллохоннинг 5 минглик лашкари Бухоро яқинидаги Хайробод кўли яқинида тўқнашади. Жанг Убайдуллохон ғалабаси билан якунланади. Бобур Бухоро ва Самарқанд орқали Ҳисори Шодмон тарафга кетишга мажбур бўлади.

"Тарихи Салимий"нинг муаллифи ёзишича, Бобур Хожа Убайдуллоҳ Аҳрор хонақосига бориб имдод ва фотиҳа сўрайди. Хожа Аҳрорнинг хонақоҳдаги муридига: "Нуқсонларим учун узримни етказинг ва қаерга боришимни сўраб беринг", дея мурожаат этади. Унга русиёҳлар (қора танли ҳиндлар назарда тутилган — **М.А.**) юртига бориш ишораси бўлади. Бобур Мирзо шукрона айтиб: "Пирим менинг насибам Ҳиндистонда эканлигини каромат қилди ва Ҳинд ерини менга ҳукумат қилиб берди", дея таъбир қилади.

Ҳақиқатан ҳам Бобур Мирзони Ҳинд заминида шонли зафарлар кутарди. Натижада бобурийлар сулоласи Ҳиндистонда уч асрдан зиёдроқ вақт ҳукмронлик қилди ва юрт тарихида ўчмас из қолдирди.

Хожа Аҳрор Валининг Бобурни "русиёҳлар юрти"га йўллагани беихтиёр шоҳ шоирнинг қуйидаги рубоийсини эсга солади:

Толе йўқи жонимга балолиғ бўлди,
Ҳар ишники айладим хатолиғ бўлди.
Ўз ерни қўюб Ҳинд сори юзландим —
Ё раб, нетайин бу не юз қаролиғ бўлди.

Назаримда, ушбу рубоийда Бобур Хожа Аҳрор Валининг "русиёҳлар" ҳақидаги ишорасини пири комилга бўлган эҳтироми боис ўз "юз қоралиги" сифатида талқин этган кўринади.

Муҳаммад АБДУЛЛОҲ,
филология фанлари номзоди

ҲАММАГА КЕРАК ОДАМ

Яхши асар фаол фикрдан туғилади. Тиловолди Жўраевнинг "Яхши ҳаммага керак" ҳужжатли қиссаси ҳам фаол фикрлаш самарасидир. Асарда ёзувчи элга таниқли яхши инсоннинг болалик чоғларидан умрининг охиригача босиб ўтган ҳаёт йўлини ҳужжатлар асосида жозибали тасвирлаган. Қиссанинг бош қаҳрамони Комилжон Мўминов яшаган йиллар ҳар кунги фидокорона меҳнатдан иборатдир.

Муаллиф Комилжоннинг болалик ва ўсмирлик даври ҳаётини ростгўйлик билан тасвирлаган. Шуниси муҳимки, йигитчанинг ажойиб ўқитувчилари, мураббийлари, ақлли, ўгай бўлса-да, меҳрибон отаси, жонкуяр онаси бор эди.

Қўқонда техникумни битириб қадрдон қишлоғида иш бошлаган Комилжон бир йил ичида хўжаликнинг бош электригига айланади. Унинг ёшлик ғайрат-шижоати оламга сиғмайди. Шу боис "Минск" мотоциклида юрган-ни-юрган. Ҳеч тиним билмайди...

Бугуннинг қаҳрамони

Қисса қаҳрамони қиёфасини яратишда муаллиф жўшқинлик, завқ билан ёзгани сезилиб туради. Асарни ўқир экансиз, биз ҳам шундай бўла оламизми, Комилжондек яшашимиз мумкинми, деган хаёлга борасиз. Муаллифнинг ўзи ҳам шу фикрда бўлса ажаб эмас. Дарҳақиқат, у қандай мушкул ишга қўл урмасин, албатта, уддасидан чиқади. Нега? Комилжон шуни дилдан ҳис этар эдики, инсоннинг ўз оиласию ишлаётган жамоаси энг қадрдонларидир. Шу икки омил унга доимо куч-қувват бағишлаб турарди.

Қисса яна шу жиҳати билан аҳамиятлики, муаллиф Комилжоннинг ишбилармонлиги, касбига садоқати, ўзи раҳбарлик қилган меҳнат жамоасига меҳрибон ота бўлгани, корхона ривожи учун олис-олис жойларга боргани ёки вакил юборгани, хорижий мамлакатлар билан иқтисодий алоқаларни мустаҳкамлашнинг зарур чораларини кўргани каби хислатларини тасвирлаш билангина кифояланиб қолмайди. Ўқувчи кўз ўнгида маънавий жиҳатдан етук, оиласига муҳаббатли, савобли ишларга — ёрдамга муҳтож қарияларга, мактаб, шифохоналарга мададкор, эзгуликнинг кечи йўқ, деб ёлғиз ноғироннинг хонадонига ошиқадиган саховатли Инсон гавдаланади.

Диёнатли, ўзи ва сўзи пок Комилжоннинг маънавий ҳаёти турли вазиятда ҳаққоний тасвирлангани асарнинг қимматини оширади.

Асардаги ёрқин руҳ, таровват, ғуборсиз ва руҳлантирувчи ҳавас, теран фикрлар ўқувчини ўзига ром этади. Муаллиф биладики, ҳозирги ўқувчи мадҳиябозликни, сохтакорликни ёқтирмайди, шу боис асарда воқеаларга, одамлар характерига янгича нуқтаи назардан холисона баҳо берилган. Қисса, назаримда, ёзувчининг ўзига хос талант эгаси эканлигини намоён этади.

Шуни таъкидлаш керакки, муаллиф жуда эркин усулда қалам тебратади. Тиловолдининг фикри равшан, тили равшан. Асар енгил ўқилади, охирги саҳифаларга етганда кўнгил ёришиб кетади. Чунки қаҳрамон ёруғ дунёни тарк этган бўлса-да, ўғиллари, қизлари, қардошлари ҳаётида яшайди. У беш ўғил ва икки қизни муносиб меросхўр қилиб тарбиялади. Комилжон болаларини одам қилиб, оёққа турғизиб кетди.

Хуллас, Т.Жўраев "Яхши ҳаммага керак" ҳужжатли қиссасида истиқлол даври бир фидойи одамининг образини ишонарли тарзда яратган. Асарнинг қиммати ҳам шунда.

Воҳид МУЗАФФАРОВ

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси йўлланмаси билан

(Боши 1-бетда)

ўргатаяпман. Бири Учқунжон, ўта тиришқоқ ва зеҳнли, иккинчиси Зилола — камгап, аммо зукко ва эпчил қиз. Ҳар икки шогирдимдан ҳам моҳир йигирувчилар етишиб чиқишига ишонаман...

"Гулистон" жамоа хўжалигининг Равотхўжа қишлоғида яшаб, иморат устаси Аҳмад Болтаев билан биргаликда уч фарзандни вояга етказаётган бу аёл билан суҳбатлашар эканмиз, у ҳозиргина бўлиб ўтган шеърхонлик, ижодкорлар билан учрашув таассуротлари руҳида яшаётганини сезиш унчалик қийин эмасди. У беихтиёр чинакам инсоний бахт ҳақида жуда кам ёзасизлар, деб қолди. Сўнгра суҳбатимиз ўз-ўзидан чин инсоний бахт моҳияти ҳақидаги фикр-мулоҳазаларга кўчди. Ҳамроҳларимиздан бири унга "Сиз ўзингизни бахтли деб ҳисоблайсизми?" деган савол ҳам берди.

— Менинг учун чинакам бахт, бу — аввало, юрт тинчлиги, осойишталиги бўлса, шу бахтнинг яна бир қаноти, бу — оила тотувлиги, ўзаро меҳр-оқибатдир, — деб жавоб берди у. — Масалан, мен қайнонам Хосият опадан жуда миннатдорман, ҳамиша болаларимга парвона. Отамни Қиёмиддин, онамни Муборак дейишади. Уларнинг борлигидан бошим тоғдек, фарзандларим бағримда, суюмли ишим бор, тотув оилам, ҳамфикр дугоналарим бор. Худога шукр, элимиз тинч, юртимиз обод бўлиб бораётир. Бизга яна нимаям керак. Назаримда, бахт, бахтиёрлик бундан ортиқ бўлмаса керак.

Оддий ишчи аёлнинг гапларига бирон қўшимча қилиш қийин эди. Шу ўй-хаёллар оғушида яна бир бахтиёр инсон меҳнат қилаётган манзилга — "Файз" фермер хўжалиги далалари сари отландик.

"ФАЙЗ"НИНГ ФАЙЗЛИ ИШЛАРИ

"Гулистон" жамоа хўжалиги ҳудудида Кўли Жаббор деган шўрхок ерлар бўларди. Бу қорашўрда на бирон экин битарди, на битта гиёҳ. Бу ерда кимнингдир косаси ёлчиб оқарганини ҳам ҳеч ким эслолмайди.

Янги давр шарофати билан фермер хўжаликлари тузила бошлаган кезлар асли касби ошпазлик бўлган ғиждувонлик Рустам Пайзиев ўша Кўли Жабборни сўради, беришди. Тумандаги 417 фермер хўжалигининг бири бўлиб шу манзилда иш бошлади. Унга 35 гектар ер ва қаровсиз чўчқахона биноларини беришди. Рустамбой аввал ўша шўрланган ерларда чуқур қилиб ариқлар тортди. Тадбиркорлиги боис банкдан кредит олиб, ўзининг шахсий жамғармаларини ҳам ишга солди. Бозордан қорамолу қўй ва парранда харид қилиб, астойдил бел боғлаб ишга киришди. Тийинни тийинга уриб даромад топишнинг уқуви қўл келди: кўп ўтмай қўралар қўйга, бостирма молга тўла бошлади...

Орадан мана тўққиз йил ўтибди. Изланишлар билан, чорва молларининг зотларини яхшилаш билан ўтган бу давр гоҳ машаққатли, гоҳ муваффақиятли кечди. Бугун Рустам Пайзиев ва фермер хўжалигининг 25 аъзоси эришган натижалар тилларда достон. "Файз" вилоят ва мамлакат бўйича ўтказилган "Ташаббус" кўрик-танловлари ғолиби бўлди.

Тадбиркор фермер Швейцария, Голландия, Франция каби мамлакатларга бориб, ҳамкорлар топди. Чорвачиликни саноат асосига кўчириш йўлларини ахтарди. Ўтган йили кичик колбаса цехи, хорижлик фермерларникидан асло қолишмайдиган замонавий "офис" қурди. Чорва биноларини эса шинам ва озода қилиб қайтадан тиклади.

Бугун "Файз" маҳсулот етиштиришда, сармоя сарфлаш ва даромад топишда унча-мунча йирик жамоа хўжаликлари билан ҳам беллаша оладиган бақувват, оёғида дадил турган фермер хўжалигига айланиб улгурганини кўриб ҳам қойил қоласиз, ҳам нега бундай фермер хўжаликлари сафи биз истаган даражада кўпайиб кетмаяпти, деб ўйлайсиз ҳойнаҳой. Ахир, Рустам Пайзиев фермер хўжалиги қандай бўлмоғи лозимлигини амалда намойиш этиб турибди-ку. Бу ҳақда сўнгроқ фикр юритишга ҳаракат қиламиз. Бугун унинг қўраларида 220 бош эстон зотли қорамоллар, 300 бош қўй, 50 бош от, унча-мунча паррандаю 320 бош чўчқа боқилмоқда. Ҳаммасининг ўз ўрни бор. Гўшт ҳам керак, сут ҳам, колбасабоп маҳсулотларга ҳам гўшт комбинатларининг талаби катта. Ҳар куни сигирлардан соғиб олинаётган 700-800 литр сут Ғиждувон ва Бухородаги сут қабул қилиш тармоқларига сотилмоқда.

Хўжалик марказида фермернинг ўз чойхонаси ишлаб турибди. "Юлдузча" болалар боғчаси унинг оталиғида фаолият кўрсатади. Кўзи ожизлар жамияти, интернат каби қанчадан-қанча муассасалар унинг мурувватидан саховатидан мамнун.

Фермер хўжалиги ҳаёти билан обдон танишган чоғимиз унинг раҳбарини учратмадик. Бироқ Рустам Пайзиевнинг энг яқин кўмакчиси, ўғли Рауфжон билан кенг "офис" ёнида, ҳовуз бўйидаги чорпояларда ўтириб, дилдан очилиб суҳбатлар қурдик. Бўладиган йигит!

— Кичикроқ сут заводи қурмоқчимиз, — дейди Рауфжон. — Оз эмас, ўн икки хил маҳсулот тайёрлаш мумкин экан. Отам ана шу иш юзасидан елиб-югуриб юрибдилар.

Рустам Пайзиев ўғлига, фермер хўжалиги аъзоларига ишонгани учун фаолият қамровини янада кенгайтириш, Президентимиз даъват этаётганларидек, қишлоқда саноат тармоқларини кўпайтириш учун ҳаракат қилмоқда. Бундай бой фермер хўжаликлари эса фаровонлик асоси, элу юрт, мамлакат таянчидир.

Сафар таассуротларимизни қоғозга тушираётган кунларда Вазирлар Маҳкамасида 2001 йил биринчи ярми якунларига бағишланган йиғилиш бўлиб, унда давлатимиз раҳбари кичик ва ўрта бизнесни ривожлантириш юзасидан қўйган вазифалар билан танишаётиб, беихтиёр "Файз"нинг ибратли ишлари ҳақида яна бир мулоҳаза юритдик. Дарҳақиқат, бугунги кунда шўро замонидаги кичикроқ бир колхоз ёки совхознинг етиштирган маҳсулотини бир ўзи бераётган бундай фермер хўжаликлари мулкка эгалик ҳиссини камол топтириш ҳисобига, кам сарфу харажат эвазига катта даромад олаётир. Шу чоққача бундай хўжаликлар биз кутган даражада кўпаймаганлиги сабаби эса, Вазирлар Маҳкамасидаги йиғилишда рўй-рост айтиб ўтилганидек, ҳали-ҳануз ҳақиқий тадбиркору ишбилармонларни қийнаб қўяётган маъмурий тўсиқлар, айрим мутасаддиларнинг таъмагирликлари ҳаддан ошиб ётибди. Қаердаки, унинг илдизи қирқилган бўлса, ўша жойда фермер ҳам, бошқа ишбилармон ҳам эркин нафас олиб, "Файз" сингари эл дастурхонини бут қилмоқда. Қаердаки, бунинг акси бўлса, ўша жойда фермер бечора оёғидаги тушовга ўралиб, кўзлаган манзилига етиб боролмаяпти. Вазирлар Маҳкамасида бўлиб ўтган йиғилишнинг бутун моҳиятидан ана шу йўлни — фермерлар, тадбиркорлар, кичик ва ўрта бизнес билан шуғулланувчи субъектлар йўлини кенг очиш нечоғли катта зарурат эканлиги англашиниб турибди.

Бу шўролар даврида илдиз отган ва ҳамон айрим кишилар онгида озод Ватан фуқаросига ярашмайдиган иллат сифатида яшаб келаётган тўрачилик майлларидан қутулиш, миллат бахти, эл-улус фаровонлиги учун кўзни каттароқ очиш демакдир. Президентимиз ушбу йиғилишда алоҳида таъкидлаб айтганларидек, жамиятимизни сиёсий, иқтисодий, ва, керак бўлса, маънавий жиҳатдан янгилашнинг мазмун-моҳиятини белгилаб берадиган асосий вазифа — ўрта синф, мулкдорлар синфини шакллантиришдир.

Бу йўлнинг нечоғли мақсадга мувофиқлигини эса "Файз" фермер хўжалиги тажрибалари, у эришган самаралар рўй-рост кўрсатиб турибди.

***

Биз — адиблар қадим Бухоронинг бугунги кунини яшнатиб, ҳалол ризқ-рўз ундираётган юртимиз оталари, йигитлари, қиз-жувонлари меҳнати натижалари билан танишиб борарканмиз, ўз-ўзидан суҳбатимиз ҳаёт қаҳрамонлари баҳсига айланиб кетарди.

Ўзбекистон Қаҳрамони Ҳазрат Облоқулов далаларида мўл-кўл неъмат бераётган буғдойзору пахтазорлар ёки шу тумандаги "Файз" фермер хўжалигида боқилаётган ҳар бирининг тирик вазни бир ярим тонналик ҳўкизлар деҳқон меҳнатининг асл қаҳрамонлик табиати ҳақида ёрқин тасаввур бермайдими?! Ёки она табиатимиз фидокори, "Жайрон" экомаркази директори Ғуломжон Жумаевнинг халқаро "Қизил китоб"ни тузатиб, марказда кўпайтираётган жайронлар сонини 42 бошдан эндиликда 1 минг ўн икки бошга етказгани чинакам қаҳрамонлик намунаси эмасми?

Олға юришдан аввал ортимизга ҳам бир назар солайлик: куни кеча эмасмиди, Москванинг кўрсатмасига биноан бир-биримизни тириклайин азоблаб, ўз еримизни ўзимиз хўрлаб, миллий бойликларимиздан заррача манфаат кўрмай уларни кўр-кўрона йўқ қилганимиз. Оққушларимизга осмон, жайрону хонгулларимизга чексиз чўлу биёбон, ўзимизга эса кенг жаҳон торлик қилиб, қадриятларимиз топталиб, маънавий жарлик ёқасига яқинлашганимиз?! Жайронларнинг кўпайиб бораётгани ҳам бугунги тоза заминда эзгулик ва яхшилик илдиз ота бошлагани, мустақиллик шарофатидан нишона.

Бухоро сафаримиз давомида яна бир ажойиб замондошимиз билан танишдик. Сафарга отланаётиб, Тошкент ва Хоразмдан бир вақтда йўлга чиққан сафардошлар Бухорода, тўғрироғи, Ромитан тумани ҳудудида учрашишга келишиб олган эдик. Йўл устида адабиётимиз ва шеъриятимизнинг чин ошиғи, кўплаб шоир ва ёзувчилар ижодидан хабардор бўлган Мамасоли Ҳайдаров билан танишиш анча завқли бўлди. Сабаби — асл касби ҳуқуқшунос бўлган шоиртабиат дўстимиз шеър ҳам машқ қилиб тураркан. Боз устига бу йил таваллудининг 560 йиллиги кенг нишонланаётган ҳазрат Алишер Навоий бобомиз ғазалларини ёд ўқиганда унинг маърифатига балли демасликнинг иложи йўқ эди. Унинг бугунги кун ҳуқуқ илми билан баробар шеъриятимиз муаммоларидан ҳам хабардорлигидан бағоят таъсирландик. У кўпчилигимизга ўхшаб, ўз шеърлари билан андармон бўлиб қолмасдан, асл шеъриятнинг чин мухлиси, адабиётимизнинг фаол тарғиботчиси ҳам экан.

Унинг туманда қонун устиворлигини таъминлаш, тадбиркор деҳқонларга зарур шарт-шароитлар яратилишини назорат қилиш борасида амалга ошираётган ишлари ҳам диққатга сазовор. Албатта, прокурор қонун устиворлигини таъминлайдиган лавозим эгаси сифатида ҳаётимиздаги қонуний интизомнинг мустаҳкамланишига кўз-қулоқ шахс. Шу маънода унинг меҳнатини халқнинг маънавий ҳаётидан, комил инсонни тарбиялаш ишидан алоҳида тасаввур этиб бўлмайди. Ҳуқуқ ходими маънавиятнинг асл сарчашмаларидан хабардор бўлиши эса, бу энди нур устига нурдир. Эҳтимол, келгусида халқимиз маънавий салоҳиятининг янада юксалиб боришига монанд ҳолда ижодкорлар ва ҳуқуқ-тартибот ҳимоячиларининг яқин ҳамкорликда ишлашлари оддий бир ҳолга айланиб қолар.

"ЖАЙРОН"ДАГИ МИНГ ЖАЙРОН

Дунёда шундай жойлар борки, инсон ўзининг ҳаёт ва табиатнинг бир бўлаги эканлигини, табиатдан ажралиб яшаб бўлмаслигини беихтиёр англаб қолади. Шу ёруғ олам, бепоён осмон, замин, сув фақат сеникигина эмаслигини, ён-атрофингда айнан сенинг жиндеккина мурувватингга, меҳрингга, озроққина оқибатингга кўз тутган ҳайвонот ва ўсимлик дунёси борлигини тушуниб етасан.

Жайронни яқиндан кўрганмисиз? Унинг қоп-қора оҳу кўзларига тикилганмисиз? Ҳадикдан қалт-қалт титраб турган кичкинагина жуссасию осмон қадар бепоён кўзлари фақат мурувват сўрайди, жонига тўзим сўрайди...

Ғуломжон Жумаев билан "Жайрон" экологик марказида танишдик. Миқтидан келган бағри очиқ, самимий бу инсонни бир кўришдаёқ ёқтириб қоласиз. Айниқса, унинг содда ва такаллуфсиз рост сўзлари, билимдонлиги ҳеч бир таърифга сиғмайди. Қолаверса, унинг ўз чўлини, жайронларини, саксовулзорларини севишини ҳар гапидан, ҳар битта ҳаракатидан сезиб олиш қийин эмас.

— Беш йилдан бери шу ердаман, — дейди Ғуломжон Жумаев. —Экомарказни тартибга келтиргунча анча машаққат чекдик. Назоратни маҳкам ушладик. Қирилиб битаёзган жайронларни ёмон кўзлардан асраш учун бор имкониятни сафарбар қилдик. 5545 гектарли майдонни 40 километр масофада тўрсимлар билан ўраб чиқдик, яна 27000 гектарли муҳофаза ҳудудлари бор. Биронта ноқобил қадамини сезсак, қонунни ишга солдик...

— Саксовулзорлар қўриқхонанинг асосий ўсимлиги ва жайронларнинг энг тўйимли озуқаси ҳисобланади. У қўриқхонамиз ҳудудида ҳақиқий табиий шароитни таъминлаб турибди, — дейди Ғуломжон Жумаев. — Бу ерда ёввойи ҳайвонларнинг яшаши, кўпайиши учун кенг ўтлоқлар, кўл ва қамишзор, чўл ва саксовулзорлар етарли. Шунинг учун ҳам ҳозирга келиб жайронлар саноғи кейинги 30-40 йилда энг кўп — минг бошдан ошди, эллик бош Пржевалский отлари, йигирма бош кулон яшаяпти.

...Иккита ёш хонгулимиз — Бухоро кийиклари бор эди, шохсиз, яъни мода кийиклар эди. Табиатнинг ишими, қаранг, ўсиб-униб, кўпайиш пайти келди-ю, қаердандир симтўрлар ортида бир эркак кийик пайдо бўлди. Биз аралашмай турдик, бир оқшомда сим тўрларни бузиб, буларни чиқариб олиб кетибди. Бу ўтган йилги гап эди. Бу йил Денгизкўлда ўша кийикларни кўрдик. Бир шохдор кийик икки мода ва бир бола хонгулни етаклаб юрарди. Ҳайратимизнинг ҳам, шукроналигимизнинг ҳам чеки йўқ...

Битта қоплонимиз бор эди, бола пайтида олиб келинган. "Ника" деб чақирардик. Наташа Василевна — илмий ходимимиз шахсан ўзи боқар эди. Ёшлигида жуда кўп жойлардан жуфт изладик, тополмадик. Кексайиб қолганида топилди, аммо энди насл олиш вақти ўтган, кечиккан эдик. Кексайиб қолган Ника яқинда 18 ёшда оламдан ўтди. У жуда кўплаб филмларда рол ўйнаган, ўшалар қолди.

Ғуломжон ака бир нафас ўйланиб қолди. Ўша Никанинг ҳаёти яна бир карра унинг кўз олдидан ўтди шекилли... Экомарказдаги ҳар бир жонзот она табиатнинг ноёб ва нодир имкониятларини сақлаб қолиш, Оллоҳ яратган жамики гўзалликларни асл ҳолида асраш учун хизмат қилади. Буни экомарказда хизмат қилаётган ҳар бир киши — Зубайдаю Зебинисодан ўн яшар Латофатбонуга қадар — ҳамма яхши билади. Шу боис бу хабарни эшитиб шоир Тошпўлат Аҳмад ўзича нималарнидир пичирлади. Матназар Абдулҳаким эса шеър битди:

Сўнгги қоплон ўлди қўриқхонада
Икки оёғига қўйганча бошин,
Ҳеч ким кўрмай қолди энг сўнгги дамда
Бир жуфт лахча чўғдек
Кўз ёшин.
У ўлди олис бир ўрмонда юрган
Мўътабар жуфтининг айрилиғидан,
Теграсин буркаган маҳдуд борлиқнинг
Ғайрилигидан.
Шу куни қуёшни булутлар тўсди,
Шу оқшом мутлақо кўринмади ой.
Сўнгги қоплон ўлди,
Унинг билан бирга
Бизнинг кўп фазлимиз ўлди ҳойнаҳой.
Олисдаги қоплон сезар бу ўлимни
Фарёди унинг-да бошига етар.
Сўнгги қоплон ўлди. Энди бу мотамдан
Қизил китоб бадтар қизариб кетар.
Дастимиздан бизнинг ошиқ қоплон ўлди,
Токай ўзимиздан кетиб яшаймиз.
Токайгача мушуклар бошини силаб,
Қоплонлар бошига етиб яшаймиз?!

Йиртқичнинг, айниқса, сўнгги йиртқичнинг ўлимига бағри кенг халқ фарзанди, экомарказу қўриқхонанинг асл моҳиятига тушунган инсонгина қайғуриши мумкин. Аслида эса йиртқичнинг ўлимига фаросати кам кимсалар тўй берган бўларди...— Юринглар, жайронхоналаримизни кўрсатаман, — дея Ғуломжон ака оғир сукутни бузиб, бизни саксовулзор оралаб тушган йўлдан бошлаб кетди.

Баланд сим тўрлар билан ўралган жайронхоналардамиз. Ғуломжон аканинг қизлари шу ерда — ёш жайронларни озиқлантираётган экан. Улар ҳар бир жайрон бошида парвона.

— 47 бош ёш жайронни мизожи, феълига қараб бир неча тўпга бўлиб, алоҳида-алоҳида парвариш қилаяпмиз, — дейди экомарказ ветеринар врачи Эркин Йўлдошев. — Уларнинг феъл-атворини ўрганаяпмиз, энг яхши табиий шароитларни яратаяпмиз, мақсадимиз — жайронларни кўпайтириш. Ахир, яқинда янги бир лойиҳа — Устюртда, Орол денгизи бўйларида яна бир экологик марказ ташкил этиш режасида биз ҳам қатнашмоқчимиз, 2005 йилгача жамиъ 300 жуфт жайрон ўстириб беришни зиммага олганмиз.

Бу манзилда биз жайронларнинг чин ватанини кўрдик, улар бу ерда ҳеч кимдан ва ҳеч нимадан чўчимайди. Жайронларни қучоқлаб, суратларга тушдик. Биз аслида жайронларни муҳофаза қилувчи бу масканни "қўриқхона" деб нотўғри атаймиз. Аслида, инсон гоҳо ўз тафаккурига қаттиқ берилиб кетиб, керак ва нокерак кашфиётлари билан баъзан азиятга ҳам тушади, "қувган" чўллари, "жиловлаган" дарёлари, "қуритилган" тўқайлари, "ёқилган" ўрмонларига ва уларнинг бағрида яшаётган ёввойи ҳайвонларга меҳр кўргизиш шартлигини ҳам баногоҳ англаб қолади. Демак, инсон ўзининг ёввойи табиатидан, ёвузлигидан она табиатни, унинг жонзотларини ҳимоя қилишга бел боғлабдими, бу — унинг ўзликни асраш, энг бокира туйғуларни, чин инсоний қиёфа ва маънавиятни гард юқтирмасдан асрашга бўлган эҳтиёжининг намоён бўлишидир.

Шу жойда яна бир хушхабар эшитдик. Амударё бўйларидаги Бадайтўқай (Қорақалпоғистон) қўриқхонасидан "Зарафшон" (Самарқанд) қўриқхонасига олиб келинган хонгуллардан олтитаси болалабди. Хонгулнинг туғилиши эса жаҳоншумул аҳамиятга молик янгиликдир. Чунки халқаро Қизил Китобга кирган хонгуллардан бугун жаҳонда атиги беш юз бошигина сақланиб қолган. Шунинг ярми ҳар хил ҳайвонот боғларида, 70-80 нафари эса илмий-тадқиқот муассасаларида яшаётган бўлса, қолган бир юз эллик боши бизнинг мамлакатимизда, жонажон Ўзбекистонимиз қўриқхоналарию тўқайзорларида табиий ҳолда эркин яшаб, кўпаймоқда.

Юксак маънавиятию қадриятларини тиклаш, она табиатини эъзозлаш имконига эга бўлган халқнинг, Ватаннинг фарзандлари учун бу янгиликнинг ҳам аҳамияти тенгсиздир.Бухоро жайрон-хонасининг ҳайвонат ва ўсимлик дунёси бойиб бораётгани, инсон фарзандининг ўзини ўраб турган она табиат, она муҳитга кўрсатаётган илтифоти самаралар бераётганидан шодлана-шодлана шу манзилда Аму — Бухоро каналидан ошиб ўтдик. Бизни хув нарида янги манзиллар — Ўзбекистон Президенти Ислом Каримов ташаббуси ва раҳнамолиги остида барпо этилган Бухоро нефтни қайта ишлаш заводи ўзига чорларди.

САҲРО ИЧИДАГИ МЎЪЖИЗА

Энг замонавий технологиялар асосида бунёд этилган бу улкан корхонани бошқача номлаш қийин. Дарвоқе, тўрт йил муқаддам корхонани ишга тушириш маросимида Президентимиз Ислом Каримов айтган мана сўзлар ҳамон қалбимизга фахр-ифтихор бағишлаб турибди: **"Бухоро нефтни қайта ишлаш заводининг ишга туширилиши Ўзбекистон тарихидагина эмас, ҳар биримизнинг таржимаи ҳолимиз ва тақдиримизда юз берган кутлуғ воқеадир".**

Бундай корхонани яқиндан кўриш, унинг ишчилари ва ишбошилари билан суҳбатлашиш эса кўпчилигимиз учун яқин-яқингача ҳам бир орзу эди. Бугун эса биз ана шу саҳро ичидаги мўъжиза дарвозаси ёнида турибмиз. Бизни корхонага кириш йўлагида завод директори Эгамберди Сайдаминовнинг ўзи кутиб олди.

Албатта, заводнинг моҳияти, яъни у нима учун қурилгани кўпларга маълум. Бироқ хорижий технологиялар асосида, юксак дид билан қурилган бу корхона мустақил Ўзбекистоннинг нефт мустақиллигини таъминлашда алоҳида аҳамиятга эга бўлганлигини айтиш зарур. Ахир самолёт билан автомобилни ишлаб чиқаришга қудрати етган мамлакат унинг ёнилғисини ҳам ўзи ишлаб чиқарганига нима етсин?! Газ ва нефт конлари ўзида етарли бўлган мамлакат аъло сифатли нефт маҳсулотлари ишлаб чиқариб, ўзидан ортганини хорижга сотиши ҳам бугунги куннинг реал ҳақиқати эмасми?.

Биз корхона билан, унинг мўъжаз цехлари, бошқарув пултлари жойлашган марказий диспетчерлик хизмати, ишчиларнинг сиҳат-саломатлигига кўз-қулоқ бўлиб турадиган саломатлик маркази ва ишчилар смена оралиғида ҳордиқ чиқарадиган бўлинмалар билан танишар эканмиз, бу иншоотларнинг орасталиги, шинамлиги, энг сўнгги техника ва дизайн асосида кўрган кўзни яшнатадиган қилиб қурилганига бир ҳайратлансак, нефтни қайта ишлаш корхонаси бутун ҳудуди ва ён-атрофлари билан кўркам боғга буркаб қўйилганини кўриб ўн ҳайратланардик.

Корхонада 1500дан зиёд ўғил-қизлар энг мураккаб электрон асбоблар билан тиллашмоқда.Завод раҳбари билан суҳбатимиз миллий ишчилар авлодининг янги бўғини меҳнат қилаётган корхонанинг бугунги ҳаёти ҳақида борди.

Бошқарув марказларидан биридамиз. Смена бошлиғи Бахтиёр Маҳкамовни суҳбатга тортамиз:

— Фарғонадан, Муқимийнинг тилига тушган Ултарма қишлоғиданман. Отам Рустам, онам Сабохонлар оқ фотиҳа билан шу ерга — янги қурилишга, янги заводга ишга юборишган эди. Фарғона технология институтини тугатганман. Келинингиз ҳам заводда ишлайди. Нефтчилар шаҳарчасида ажойиб уйимиз, бир-биридан ширин уч фарзандимиз бор.

Бахтиёрнинг дўстлари билан ҳам танишдик. Ўткир Раҳимов нефтни қайта ҳайдаш марказий пултида катта оператор, Заҳриддин Ўроқов эса соғломлаштириш марказида даволовчи ҳаким экан.

Директор хонасидаги суҳбат асносида завод ишлаб чиқариш фаолияти билан боғлиқ яна кўп нарсаларни билиб олдик. Жамоа аъзоларининг ўртача ёши 34да. Уларнинг аксарияти АҚШ, Франция, Белгия каби мамлакатларда ўз билимларини синовдан ўтказишган, малака оширишган.Улар ишлаб чиқараётган маҳсулотлар фақат мамлакатимиздагина эмас, Эрон, Туркия, Россия, Украина каби кўплаб хориж мамлакатларида ҳам машҳур. Чунки корхона экологик жиҳатдан тоза, юқори сифатли, жаҳон бозорида рақобатбардош нефт маҳсулотлари ишлаб чиқаради.

Бундай корхоналарни ғоят қисқа вақт ичида қуриш ва ишга тушириш мамлакатимизнинг нефт мустақиллигини таъминлабгина қолмай, Ўзбекистоннинг халқаро майдондаги обрў-эътиборини оширганига ҳам ҳаммамиз гувоҳмиз. Асрга татигулик ўн йилликнинг буюк қадамлари мана шундай йирик заводларда акс этиб турибди. Бизнинг энг катта бойлигимиз эса бундай замонавий корхоналарни бошқараётган, онг ва тафаккури истиқлол йилларида шаклланган янги авлоддир. Мамлакатимиз янги асрга қадам қўяётиб, ана шу янги авлоднинг куч ва қудратига таянган ҳолда мамлакат истиқболини белгиловчи яна кўплаб иншоотларни барпо этаётир.

Ижодий сафаримиз ниҳоясида истиқлол йилларида тобланган янги авлод қураётган янги манзиллар сари йўл олдик.

Матназар АБДУЛҲАКИМ, Ўрозбой АБДУРАҲМОНОВ, Мурод АБДУЛЛАЕВ, Ислом АҲАД, Саттор ҚОРАБОЕВ

Сирожиддин САЙЙИД

МЕНИНГ ВАТАН ИЧРА ВАТАНЛАРИМ БОР

МАНГУ НОМЛАР

Ўчмас ер юзида Бухоро номи,
Токи яшар экан Бухорий номи.

Мангу эсаверар Термиз еллари,
Токи нур таратгай Термизийлари.

Ўнди бу тупроқдан неки жон бордир,
Ҳазрат Яссавий бор — Туркистон бордир.

Амударёлари абадий азим,
Мангубердилари мангу Хоразм.

Улуғ Темурхоннинг шавкату шони,
Шаҳрисабз, Самарқанд — жаҳон айвони.

Дунё ғурбатига назар ташлаблар
Ўтди Бобурлару ўтди Машраблар.

Гарчи осмон қадар фиғон этдилар,
Улар Ватан номин осмон этдилар.

Узилмас бу юртдан иймон торлари,
Токи ҳикмат сўйлар Оллоёрлари.

Эй, бошдан оёғи руҳ ва ёд Ватан,
Улуғ сиймолари барҳаёт, Ватан.

Сенинг довруғингу шонинг ўчмагай,
Абадият қадар номинг ўчмагай!

МИР АЛИШЕР

Тирикликнинг бонги Навоий,
Буюкликнинг ранги Навоий.

Бир ёришди зим-зиё олам,
Туркийларнинг тонги Навоий.

Беш асрлик рўёдир дунё,
Беш асрлик ўнги Навоий.

Бир уммонким, ибтидоси йўқ,
Йўқдир унинг сўнги — Навоий.

Ўтган сайин илдамлаб кетгай,
Борган сайин янги Навоий.

Ватан каби поёни йўқдир,
Ватан каби мангу Навоий.

ЗАМОННИНГ ЭГАСИ

Замондан койинманглар, зеро
замоннинг эгаси Оллоҳдир.

(Ҳадис)

Оллоҳ сизга берган ой ва йил учун
Арзир ҳар лаҳзанинг нақши бўлсангиз.
Азалдан ёмонга ёмондир замон,
Замон яхши эрур — яхши бўлсангиз.
Ҳар кимга дилдаги нияти йўлдош,
Эзгу мақсадлари бир умр ёрдир.
Замондан ҳеч қачон койинмангизким,
Замоннинг эгаси Парвардигордир.

ТЎРТЛИКЛАР

* * *

Мен бунда ҳар дилдан наволар олдим.
Ҳар гиёҳ, ҳар гулдан саболар олдим.
Оқ фотиҳа олдим оппоқ тоғлардан,
Азим чинорлардан дуолар олдим.

* * *

Ғазал бўстонига кирмоқ керакдир,
Ҳар сўзни жон бирлан кўрмоқ керакдир.
Ҳазрат Навоийга етмоқ-чун, эй дил,
Яна беш юз йиллар юрмоқ керакдир.

* * *

Менинг Ватан ичра ватанларим бор,
Мангу завол билмас чаманларим бор.
Термизийлар янглиғ хазиналарим,
Бухорийлар каби гавҳарларим бор.

* * *

Букун дастурларинг, дарсликларинг кўп,
Меҳробинг, хонақоҳ масжидларинг кўп.
Сенга жоиз асли юксак амаллар,
О, инсон, бунча ҳам пастликларинг кўп!

* * *

Севинч сенмисанму ё мунг сенмисан?
Соғинч сенмисанму, овунч сенмисан?
Мен сени бепарво тиликлайдурман,
Бобурни йиғлатган қовун сенмисан?

* * *

Дунёда кўп нарса омадга боғлиқ,
Гоҳ Тошмат, гоҳида Шоматга боғлиқ.
Майли, ҳар на қилсанг қилгил, Худойим,
Қилмагил ҳеч қачон номардга боғлиқ!

ЎЗИНГГА ҲАВОЛА

Одамзот азалдан ер, сой талашади,
Осмон талашади, ой талашади,
Мансаб талашади, жой талашади:
Банданинг ўрнига ўтирмоқ учун.

Одамзотта асли ҳиммат ярашади,
Эзгулик, илм ила ҳикмат ярашади.
Одамзот азалдан навбат талашади:
Банданинг тобутин кўтармоқ учун.

Бу икки ҳолатни сен ёдингда тут,
Умр йўлларингда йиғлаб кетавер.
Нечун талош бўлгай курси ва тобут,
Ўзинг маънисини илғаб кетавер.

МАЪЛУМ ГАП

Ўтар шоирлигу бахшилигимиз,
Етар адовату қаршилигимиз.
Бу дунё, у дунё нақшилигимиз:
Қолар яхши ному яхшилигимиз.

Бизлар кечагина бешикда эдик,
Барча уй ичра, биз эшикда эдик.
Нечун кетмоқдамиз? Не учун келдик?
Қолар яхши ному яхшилигимиз.

Одам яшайверар ойли, қуёшли,
Оши ҳам, боши ҳам доим талошли,
Умрнинг меҳнату миннати тошли,
Қолар яхши ному яхшилигимиз.

Сўлғин соғинч янглиғ гуллар жийдалар,
Уларни ўтқизган зотлар қайдалар?
Оқар юзимиздан обидийдалар,
Қолар яхши ному яхшилигимиз.

Майлига кўкларда парвоз этсак ҳам,
Ёки тупроқ бўлиб, мунглар ютсак ҳам.
Баъзида яхшилик кўрмай ўтсак ҳам,
Қолар яхши ному яхшилигимиз.

Инобат ОЙДИН

КЎНГИЛ ҚУШЛАРИ

(Туркумдан)

Бир пас кўзларингни юмгил, юмақол,
Бир пас қўлларингни қўйгил қўлимга.
Бугун юрагимга бош қўй, бемалол,
Менман, фақат менман ўнгу сўлингда.

Қишдан чиққан дилим энтикиб кетар,
Шарпанг қулоғимга урилар минг бор.
Енгиб ўтолмайман, бас, энди етар,
Кириб келаётган сенмисан, Баҳор!

* * *

Ай, юзи нур таратган,
Кўзимни олган чақин.
Бир ўзига қаратган,
Ёнима тургин яқин.
Узоқми борсам магар,
Ложуворд сафту ҳаво.
Руҳима бергин агар,
Дардима топсанг даво.
Ишқ надур сипқорганим,
Лайлию Мажнун сағар.
Ўзига гоҳ ўз ғаним,
Талхи нам шому саҳар.
Билганим билдирганим,
Билмаса билганда маст.
Ман ғариб дўсти ғаним,
Даҳрую дунда ҳавас.
Келмамиш кўзларга хоб,
Келмасанг кеч баҳридан.
Ки, мани қулдек хароб,
Айладинг гул баргидан...

ЮРАК

Гоҳ жимгина эсар ел,
Гоҳ сарсари келади.
Борлигимни билар эл,
Борлигимни билади.

Отам кўзларида нам,
Намозшомгул титрайди.
Гул тутар онагинам —
Қўли нуқул титрайди.
Ой йиғлайди хўрсиниб,
Шамоллатар кўзини.
Юрак қолар ўксиниб,
Кентга бериб қизини.
Гоҳ сарсари келади,
Гоҳ жимгина эсар ел.
Юраккинам билади,
Ишонади менга эл...

* * *

Ўзимдан ўзгани туш кўрар
кўзим,
Мен йўқман,
шайтонми чўкиб олган тиз.
Ўтмиши янчилган баҳодир — тўзим
Эшикдан ҳовлига чопиб кирган қиз!
Мудроқ бир вужудда пардалар ҳайрон,
Деразa мўлтирар, ойналар ивиб.
Сен ерга бошингни қўйиб йиғлайсан,
Ўзингдан ўзгани шунчалар севиб...

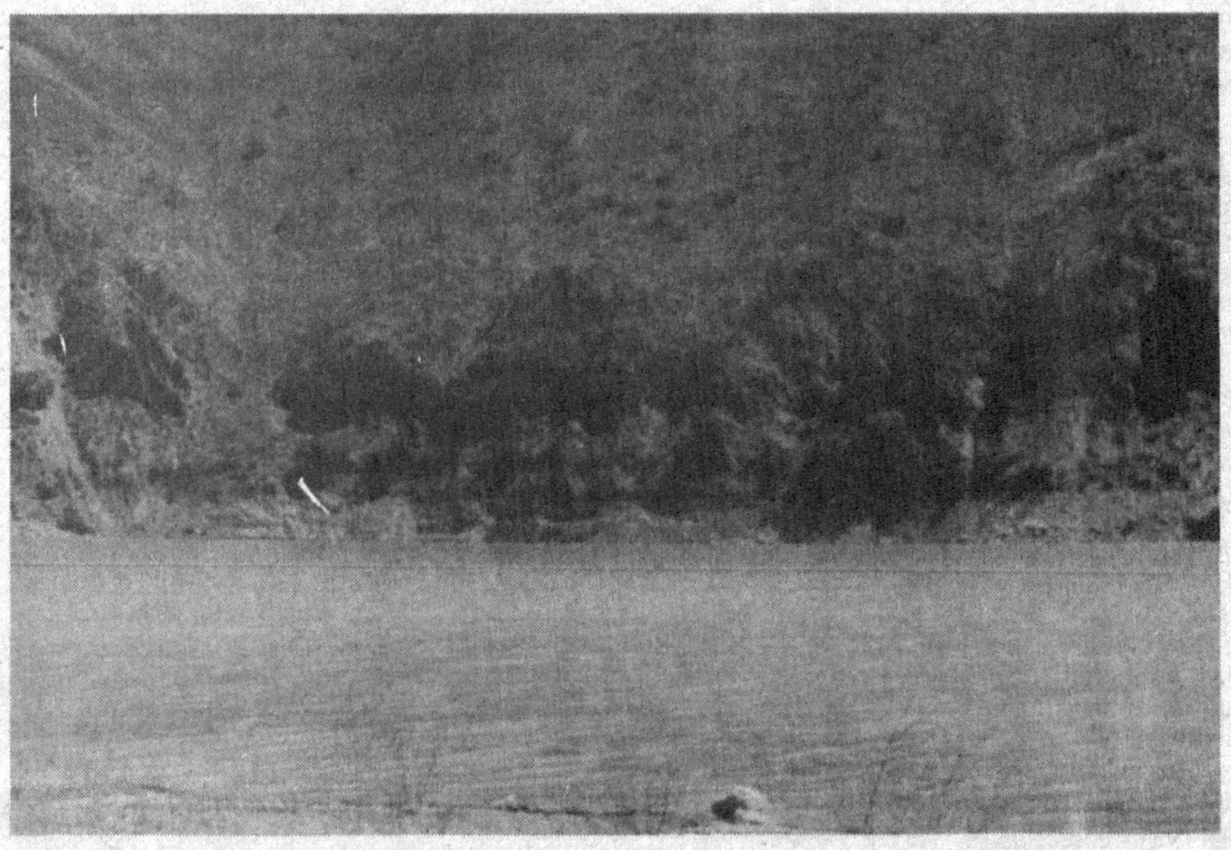

Чорвоқда ёз. Ю.СОЛОДОВНИКОВ сурат-лавҳаси

ЮРАК НИДОЛАРИ

Йигирманчи асрнинг энг фожеали даври иккинчи жаҳон урушидир. Бу мислсиз азобу уқубат кўпчиликка етиб бормасдан туриб қишлоқлар ҳувиллаб қолди. Висол не эканлигини эндигина англаган келинчаклар кўзида ёш, оналар юрагида армон, болалар кўнглида ўксиниш билан бу мудҳиш урушдан хабар топдилар.

Ва бу хабар юракларни қон қилди. Йил ўтмай туриб қорахатлар оқиб кела бошлади. Буларнинг барчасида тенгсиз мусибат акс этган эди.

Дард чеккан ўзига дардкаш излайди. Муштипар оналар ва кўнгли ўксик болалар мамлакат ичкарисида қолиб, аламини меҳнатдан олар эканлар узун тунларда ҳасратлашганлар. Бу нолаю фиғонлар халқ қўшиқларида, аллаларда ўз ифодасини топганки, худди шу алфозда урушга лаънат ўқилган.

Мана, ўша мудҳиш санадан бери орадан олтмиш йил ўтди. Бу бир инсон умри демак. Шунча йиллар ўтсада уруш жароҳатлари ҳали битганича йўқ. Демак, инсоният бу каби жароҳатларни ҳеч қачон ёдидан чиқармайди.

Ўша аллалар матни билан танишарканмиз, кўнглимиздан бу аср осўда кечсин, деган тилак ўтади. Осмонимиз тинч ва мусаффо бўлсин. Шундагина бизга Истиқлол татийди. Мустақил диёримизда юз бераётган ижобий ўзгаришларни кўролмайдиган кишилар ўша мудҳиш уруш манзараларини бир карра эслаб қўйса деймиз.

Урушга қарши энг қатъий сўзни муштипар оналар айтади, кўнгли беғубор болалар айтади.

Ўтмиш қаъридан келаётган бу нолаларга, оху фиғонларга қулоқ тутинг:

Онагинангнинг алласи, алла,
Оҳи билан ноласи, алла.
Агар уни тушунсанг, алла,
Куйган юрак пораси, алла.

Аламларим кўплиги, алла,
Пешонамнинг шўрлиги,алла.
Ҳасратимнинг кўплиги, алла,
Отажонинг йўқлиги, алла.

Отанг кетди урушга, алла,
Фашистларни қиришга, алла.
Хабар кутиб эрта-кеч, алла,
Қўлим бормайди ишга, алла.

Кеча-кундуз ёд айлаб, алла,
Даданг йўлини пойлаб, алла.

Охир қолдим дод айлаб, алла,
Йўқдир бирор хушхабар, алла.

Тўп қайрағоч тагида, алла,
Тўп ўйнаган етимлар, алла.
Отажоним келар деб, алла,
Йўл пойлаган етимлар,алла.

Ўрик шохи синмасин, алла,
Новдалари қайрилмасин, алла.
Ҳеч кимнинг болалари, алла,
Отадан айрилмасин, алла.

Қатор-қатор туялар, бўтанг қани, алла,
Бўталоғим, дўмбоғим, отанг қани, алла.
Отанг бўлса қошингга келмасмиди, алла.
Жоним болам, жон болам, демасмиди, алла.

Мунаввара Ёқуббекова, фолклоршунос.

Доимий ҳамроҳ

“ҲАҚ БИР КЎНГИЛ БЕРМИШ МАНГО...”

Мустақиллик йиллари кўплаб адибларимиз қатори Хожа Аҳмад Яссавий ҳазратларининг адабий мероси, ҳаёт йўли ва издошлари ижодини кенг миқёсда ўқиб-ўрганишга эътибор анча ортди. Шу маънода "Фан" (2001) нашриётида таниқли адабиётшунос, профессор Маҳмуд Асъад Жўшоннинг "Юнус Эмро ва тасаввуф" китобининг чоп этилиши қувонарли ҳолдир. Китобни филология фанлари номзоди Сайфиддин Сайфуллоҳ таржима қилган.

Маълумки, Аҳмад Яссавий асос солган ҳикматнавислик адабий мактаби ундан кейин издошлари томонидан давом эттирилган. Юнус Эмро ҳам ана шулардан биридир. Зеро, китоб муаллифи буни махсус таъкидлаб ёзади: "Аҳмад Яссавий исломиятни "Ҳикмат" деб номланган шеърлари билан чароғон этган, чўл, даштларга тасаввуфий тарбияни шу тахлит ёйган. Юнус Эмро эса Аҳмад Яссавий йўлининг бевосита давомчиси, энг содиқ издошларидан. Йўлни ҳазрат Яссавий очган, Юнус Эмро эса шу йўлдан юрганлардан бири".

Юнус Эмронинг номи адабиёт шинавандаларимизга яхши таниш. Унинг мазмунан теран ва жўшқин ҳикматомуз шеърлари туркий халқлар қалбидан мустаҳкам ўрин олиб келганлиги тарихий бир ҳақиқатдир.

Зеро, Юнус Эмро шеърларида комил инсон фазилатларидан, дунё ва охират саодатидан, баркамол хулқ , ориф инсон дардларидан сўз юритилади. Уларни ўқир экансиз, илоҳий ишқ гирдобига ғарқ бўлган ошиқнинг маъшуқига қилган дил изҳорлари, илтижо-нолалари билан бир қаторда, сулук одоби, дарвешлик талаблари ҳамда табиат, инсоният, қолаверса, жамиъ махлуқотга муҳаббат, раҳм-шафқат туйғулари билан яқиндан танишасиз.

Кўнглим тушди бир савдойа, кел,
кўр мени ишқ найлади,
Бошимни бердим ғавғойа, кел,
кўр мени ишқ найлади.
Мен юрарман ёна-ёна,
ишқ бўяди мени қона,
На оқилман, на девона, кел,
кўр мени ишқ найлади, —

дейди жумладан шоир.

Китоб икки қисмдан таркиб топган. Биринчи қисм ''Юнус Эмро ва тасаввуф'' деб номланган бўлиб, унда сўзбоши, Юнус Эмро ва унинг тасаввуфга муносабати, Юнус Эмронинг фалсафий, эстетик ва тасаввуфий фикр-қарашлари ҳамда унинг ҳаёти, ижоди билан боғлиқ мулоҳазалар жой олган. Иккинчи қисмда берилган Юнус Эмро шеърлари Тоҳир Қаҳҳор, Мирзо Кенжабек, Миразиз Аъзам, Усмон Қўчқор, Йўлдош Эшбек, Файзи Шоҳисмоил, Сайфиддин Сайфуллоҳ томонидан ўзбекчалаштирилган. Икки минг нусхада чоп этилган бу китобга адабиётшунос Раҳматуллоҳ Баракаев билан Умрзоқ ҳожи Зокиржон ўғли муҳаррирлик қилган. Аҳмад Яссавий услубида ёзилиб, илоҳий ишқ дарди билан йўғрилган бу шеърлар шахс камолоти ва маърифатига хизмат этиши шубҳасиздир.

Мустақиллик даври адабиёти

СЎНГГИ ҚАТАҒОН ТАЛҚИНИ

Сайдулла МИРЗАЕВ, профессор

Совет мустамлакачилари 1984—1988 йиллари Ўзбекистонда “пахта иши”, “ўзбеклар иши” деган ниқоблар остида халқимизни қон қақшатди. Коммунистлар тарихда тенги кам қонунбузарликлар, шафқатсизликлар қилдилар. Табиийки, бу мудҳиш ҳодиса адабиётимизда ҳам муайян даражада ўз аксини топди: хилма-хил асарлар ёзилди. Улар орасида О.Ёқубовнинг “Адолат манзили” романи ва Ўткир Ҳошимовнинг “Қатағон” трагедияси алоҳида ажралиб туради. Ҳар иккала асарда ҳам Ўзбекистонда бўлиб ўтган фожеали воқеалар, десантчи терговчиларнинг мудҳиш кирдикорлари, разил қилмишлари ошкора айтилган.

“Адолат манзили” романи марказида ҳалол, камтар ва бағрикенг, эл-юрт учун жон фидо қилишга тайёр бир ўзбек оиласининг ҳаёти туради.

Асар бош қаҳрамони Суюн Бургут. У меҳр-оқибатли, ориятли, мард ва танти инсон. Шоиртабиат бу олов йигит мактабдоши Маржонойни севиб қолади ва балоғатга етгач, қизни Маржонтовга олиб қочади. Яхши оила қуради. Кейинчалик Ветеран бобо ёрдамида ўқиб, олий маълумотли мутахассис бўлиб етишади. Воқеалар давомида ўсиб, йирик чорвадор совхозга директор бўлади. Хўжаликнинг иқтисодий жиҳатдан тараққий этишини таъминлайди. Бироқ Суюн Бургут мудҳиш туҳматга учрайди. Москвадан “ҳақиқат қилгани”, “адолат ўрнатгани” келган Шарановский бошлиқ баттол десантчилар уни кўзбўямачилик ва порахўрликда айблаб ҳибсга оладилар. Суюн Бургутни ҳам жисмоний, ҳам маънавий жиҳатдан қийнаб, азоблайдилар. Лекин улар бу мард инсон иродасини бука олмайдилар. Оқибатда, бундан ғазабланган десантчилар беайб маҳбусни жазолашнинг янги-янги усулларини ишлатиб, уни таслим этмоқчи бўладилар.

Суюн Бургутнинг қалбида нур бор, эътиқод — виждон бор. Ёзувчи буни романда таъсирли акс эттирган. Мудҳиш зўравонликлар қаршисида бўйин эгмаган Суюн ҳалоллик, мардлик ва инсонийлик тимсоли сифатида таассурот қолдиради.

Асарда десантчиларнинг ҳақиқий башараларини очиб ташловчи воқеалар кўп. Романда кўрсатилишича, десантчилар на қонун-қоидага риоя қиладилар, на халқимизнинг урф-одатларини ҳисобга оладилар. Аксинча, ўз қора ниятларига етиш йўлида истаган номаъқулчиликни, истаган разилликни қиладилар. Десантчилар, ҳатто Суюн Бургутнинг кўзи олдида унинг жуфти ҳалоли Маржонойни қамоқхонадаги безориларга зўрлатмоқчи бўладилар. Пировардида Суюн Бургут десантчиларни доғда қолдириб, ўзини ўзи ўлдиради. Буни ёзувчи асарда асослаб берган.

“Адолат манзили” романида Ветеран бобо, Маржоной, Лочин полвон, Бибисора момо, Николай Доронин сингари чин инсонлар образлари ҳам кўрсатилган. Ҳар бир образнинг ўзига хос қиёфаси, хулқ-атвори, хатти-ҳаракатлари реалистик тасвирланган.

Адиб романда адолат ўрнатиш ниқоби остида халқимизни қон қақшатган Шарановский, ўзимиздан чиққан терговчи Миржалолов, собиқ совхоз директори Мансурмеш каби нопок шахслар образларини тасвирлашда ҳам ютуққа эришган.

“Адолат манзили” романида хилма-хил рамзий образлар ҳам мавжуд. Лочин полвоннинг тенгсиз кўркам ва учқур оти Қалдирғоч, бўрибосар ит Қоплон образлари табиий тасвирланган.

Романда қишлоқ аҳлининг турмуш тарзи, миллий хусусиятлари, урф-одатлари, одамларнинг ўзаро самимий муносабатлари яхши ифодаланган. Фалокат оқибатида бир чўпоннинг қўраси куйиб, кўп қўйлари нобуд бўлади.Бундан хабар топган Суюн Бургут бошлиқ Маржонтов аҳли тезда ёрдамга етиб келади. Катта иқтисодий зарар кўриб, довдираб қолган чўпоннинг хўжалигини тиклашда жонбозлик кўрсатадилар. Ёки золим десантчиларнинг ёвузлиги туфайли Суюн Бургут бошига кулфат тушганда бундан бутун қишлоқ аҳли қаттиқ изтироб чекади. Ҳеч ким ҳамқишлоғининг фожеасига бефарқ қарамайди.

Бироқ романда ёзувчининг ҳар иккала севимли қаҳрамони — ота-бола Суюн Бургут ва Лочин полвон тақдирини бир хил йўл — фожиали ўлим билан якунлаши ўқувчида эътироз уйғотиши аниқ. Адиб беғубор ёшлик тимсоли Лочин полвонни омон қолдириб, исёнкор туйғулар туғёнини янада теранроқ, янада кенгроқ акс эттирса адолатсиз десантчи-терговчиларни янада кўпроқ шарманда қилса нур устига нур бўларди. Умуман олганда, О.Ёқубовнинг “Адолат манзили” романи адибимизнинг ютуғидир. Бу фикр Ўткир Ҳошимовнинг “Қатағон” трагедиясига ҳам тўла тегишли.

“Қатағон”да кўрсатилган воқеа ҳам, конфликт ҳам ўша мудҳиш, изтиробли кунларга хос ва типик. Марказдан келган зўравон терговчи Мясников ҳалол инсон — заҳматкаш ва камтар совхоз директори Панжи Жумановни “Пора бергансан, кўзбўямачилик қилиб халқни, давлатни алдагансан”, деган сохта даъволар билан ҳибсга олади. Уни ҳам жисмоний, ҳам маънавий жиҳатдан қийнаб, азоблайди.

Панжи Жуманов қамоқхонадаги зулм ва адолатсизликдан руҳан қаттиқ эзилсада, зўравонларга ялинмайди. Бор гапни дангал айтиб, ҳақиқатни қаттиқ ҳимоя қилади. Панжи нопок терговчи Мясников туҳматларини фош этиб: “Ёмоннинг кучи япалоққа етади. Қўшиб ёзиш Марказнинг ўзидан бошланган. Марказ эса ўзбекнинг ёқасига ёпишди. Арманига ёпишса, юз минг киши кўчага чиқарди. “Арман халқидан қўлингни торт!”, дерди. Гуржига ёпишса, икки юз минги чиқарди. Ўзбек — андишали халқ. Ур калтак — сур калтакни ёмон кўради. Беҳуда қон тўкилишидан ҳазар қилади. Ўйланган... ҳаммаси ўйланган. Мурод — ўзбекнинг қонини тўкиб, бошқаларни қўрқитиш”, дейди.

Панжи Жуманов ҳибсхонада кучли мантиқ асосида вазминлик билан сўзлаб, терговчини эсанкиратиб қўяди. Чунки у бутун умр бўйи тобе, муте бўлиб, кишан кийиб яшашдан кўра адолат ва ҳаққоният йўлида қурбон бўлишни афзал билади. Шунга кўра, оқни оқ, қорани қора, деб баралла айтишдан қўрқмайди. Масалан, Мясников ўзбек халқини “босмачи”, “ёввойи”, “саводсиз”, дея ҳақоратлайди. Шунда Панжи Жуманов: “Босмачи деб бировнинг юртини босиб олганни айтади! Қайси босмачи қайси юртни босиб олибди... Саводсиз Улуғбек расадхона қурганда сен қаёқда эдинг? Ибн Сино “Тиб қонунлари”ни ёзганда Октябр революцияси тепасида ақл ўргатиб турганмиди?.. Балки, Беруний ер диаметрини сенинг маслаҳатинг билан ўлчагандир?.. Сенлар ўйлайдиган одамдан қўрқасан!”, деб рақибини шарманда қилади.

“Қатағон” фожеасида ёвуз терговчи Мясников образи ишонарли чизилган. У пихини ёрган айёр, шафқатсиз, бераҳм. Дунёда бу золим қилмаган пасткашлик ва ифлослик қолмаган. У ўз қора ниятига етмоқ учун ҳеч нарсадан тап тортмайди. “Геворкян группаси чекланмаган ҳуқуқларга эга”, дея гердаяди. Маҳаллий терговчи Бердиев билан биргаликда бегуноҳ Панжи Жуманов хонадонини илма-тешик қилиб тинтув ўтказади. Туҳмат-бўҳтонларни ишлатиб, иғвою алдов йўли билан Панжининг хотини — садоқатли аёл Ҳанифадан пул-бойлик ундирмоқчи бўлади.

Воқеа давомида Мясников “айбдор” Жумановнинг шиддат билан айтган кескин раддияларига жавоб тополмай шошиб қолади ва уни ҳақорат қилишга ўтади: “Ўчир овозингни, эртагаёқ Бутиркага жўнатаман! Обко-мингни олдига! Обко-минг ким бўпти! Республика раҳбарлариниям эмаклатаман! Ўзбекистонда йигирма тўрт минг жиноятчи қамоққа олинган... Йигирма тўрт минг нима бўпти? Керак бўлса яна юз мингини қамоққа тиқамиз! Миллионини қириб ташлаймиз. Босмачилар! Эшшаклар!", деб бақиради.

Трагедияда Мясников образига қарама-қарши ҳолда ўзбек хонадонида тарбияланиб ўсган пок виждонли ва адолатли инсон Валентин Александрович образи меҳр-муҳаббат билан қаламга олинган.

Валентин "уруш йиллари Ўзбекистонга олиб келинган икки юз минг етим боланинг бири". У жумановлар оиласида етимлик нима эканини билмай, ўзбеклардан меҳр-оқибат кўриб ўсган рус кишиси. Валентин нокас шахс Мясников дағдағаларига қарши “Ленинград блокадасидан чиқиб келганимда сен онангни қорнидаям йўқ эдинг. Шу одамлар мени бағрига олди. Очликдан силлам қуриб, ўлим тўшагида ётганимда шулар менинг жонимга ора кирди. Шулар менинг бошимни силади! Охирги бурда нонини шулар менинг оғзимга тутди. Энди шу халққа нонкўрлик қилайми, номард!", дейди...

“Қатағон” трагедияси сюжет ва композиция жиҳатидан ҳам пухта. Унда асар ғоясини очишга хизмат қилмайдиган ортиқча образлар, керакмас воқеа ва деталлар йўқ. Воқеа давом этгани сари асарнинг ғоявий мазмуни, образлар моҳияти табиий равишда очила боради. Бинобарин, китобхон воқеа ечимини, образлар тақдирини ҳаяжонланиб, қизиқиб кутади.

* * *

Халқимиз мустақиллик туфайли турли қирғин-қатағонлардан қутулди. Улар энди тарих бўлиб қолди. Бироқ халқ бошига тушган бу фожиалар сабаб юракда ўчмас бир дард қолди. Буни ҳамма, хусусан, ёш авлод яхши билиши, мустақилликни қадрлаш ва уни мустаҳкамлаш учун астойдил ҳаракат қилиши лозим.

Устодлар

РЕЖИССЁРЛИК САНЪАТИ

ёхуд Тошхўжа Хўжаев сабоқлари

Тошхўжа Хўжаев театр режиссёри сифатида ўзбек саҳнасида бетакрор из қолдирган улуғ санъаткорларимиздан бири эди.

Мен Тошхўжа билан болалигимдан бирга ўсганман. 30-йилларда болалар бозорларда турли хил майда-чуйдаларни сотиб, ота-онаси тирикчилигига ёрдам берар эдилар. Мен ҳам ўқишдан қайтишим билан Бешёғоч бозорида доналаб папирос сотардим. Бир кун қорачадан келган бир боланинг “обакидандон, лаблари хандон, чайнаманг, шиминг”, деб қичқириб, ширинлик сотиб юрганини кўрдим. У қўлимдаги папиросни кўриб ёнимга келдида, “Сен менга бир дона папирос бер, мен сенга ҳолва бераман”, деди. Кейинчалик унинг бозор атрофидаги раққослар мактабига ўқишга кирганини эшитдим. Мен ҳар куни бозордан бўшашим билан уларнинг рақсларини деразадан томоша қилардим, кейин иккаламиз бирга уйга қайтардик.

1935 йил бўлса керак, Тошкентда Акмал Икромов номида ёшлар саройи очилди. Мен Тошхўжа билан биргаликда духовой оркестр тўгарагига қатнашадиган бўлдим. 1937 йили эса Москвада ўзбек санъати ва адабиёти ўн кунлигига тайёргарлик кўрила бошланди. Тошхўжа рақсга тушишга моҳир бўлгани туфайли уни “Сайл” ва “Колхоз тўйи” дастурида қатнашишга таклиф қилишди. Мен бу орада Ҳамза театрига ишга жойлашдим. Қайтгач, у мен билан кўришар экан, “Мен ҳам театрга ишга киришим керак”, деб қолди.

Хуллас, Тошхўжа Хўжаев Муқимий театрига ишга жойлашди. У рақсга тушиш ва ашула айтишдан кўра режиссёрликни маъқул топди, шекилли, Миршоҳид Мироқилов ва Музаффар Муҳамедовларга ассистентлик қила бошлади. Бир неча спектаклларни саҳналаштиришда унинг ўзига яраша ўрни бўлганлигини афишалардан ҳам билса бўлади.

Тошкентда театр санъати институти очилди ва иккимиз биргаликда имтиҳон топширдик. Ўқишни битириши биланоқ режиссёрликка қобилияти зўр бўлганидан Ҳамза театрига йўлланма олди. У театрда саҳнага қўйган дастлабки асарлар томошабинлар эътиборини қозонди. Айниқса, Ойбекнинг “Қутлуғ қон”ини ўзи инсценировка қилиб, ўзи саҳналаштириши катта воқеа бўлди. Бу спектаклда театрнинг энг зўр артистлари иштирок этардилар. Мен ўз тажрибамдан шуни биламанки, энг машҳур актёрлар ҳам агар режиссёр том маънода маҳоратли бўлса, унинг истеъдодини юзага чиқара билишига ишонса, ёшидан қатъий назар ўша режиссёр билан жон-жон деб ишлайди. Дарҳақиқат, асарни ва актёр ижросини юзага чиқаришда яхши режиссёр ҳамма вақт кўмакка келади. Ҳатто йўқ жойдан ҳам спектакл ярата билади. Тошхўжа Хўжаев ана шундай зўр истеъдодли режиссёр эди. Умуман, театрда режиссёрнинг роли ниҳоятда катта. Олтин ҳам заргар қўлига тушгач, ўз чиройини топади, дейдилар. Тошхўжа Хўжаев бизнинг театримизда жуда кўп истеъдодларни юзага чиқарган заргарона маҳоратга эга режиссёр эди. Шу билан бирга кўплаб драматургларнинг асарлари саҳна юзини кўришига кўмаклашганди.

Унинг ёзувчи Одил Ёқубов билан ўзаро ижодий ҳамкорлиги ҳозир ҳам кўп режиссёрларга ўрнак бўларлидир. Ёзувчи Тошхўжа Хўжаевнинг таклифи билан “Чин муҳаббат” номли пьесани ёзиб, театр жамоасига ўқиб беради. Жамоа асарнинг академик театрда қўйилишини маъқул топмади. Аммо Тошхўжа Хўжаев пьесани Одил Ёқубов билан биргаликда ишлашга аҳд қилиб, асарни репертуарга киритишни талаб этди. Зеро, у ўша вақтдаёқ Одил Ёқубовнинг драматик асарлар ёзиш қобилиятини биринчи бўлиб сезганлардан эди. Шундай қилиб, “Чин муҳаббат” устида иш бошланди. Асарнинг мавқеини кўтариш учун бир неча янги образларни ҳам киритди. Жумладан, машҳур комик актёр Ғани Аъзамовга бир эпизодик рол мўлжаллаб, бу образни “Арслоншер” деб номлади. Маълумки, Ғани Аъзамовнинг жуссаси кичкина, у асар давомида ким билан танишмасин, ўзини “Арслоншер” деб атаганида одамлар юзида табассум ўйнарди. Шундан сўнг Одил Ёқубов бир неча драматик асарлар ёзди ва уларнинг театр саҳнасида намойиш этилишида Тошхўжа Хўжаев сабабчи бўлган эди.

Ўша йиллари эндигина драматургияда қалам тебрата бошлаган Баҳром Раҳмоновнинг “Юрак сирлари” номли саҳна асари юзага келишига ҳам Тошхўжа Хўжаев бош бўлди. Аммо бу асарнинг саҳнага қўйилиши осонликча бўлган эмас. Айниқса, ўша вақтдаги партия ташкилотлари “Юрак сирлари”нинг кўрсатилишига қаттиқ қаршилик қилиб, Сурмахонлар бизнинг давримизга муносиб эмас, ундай аёллар бизнинг жамиятимизда бўлиши мумкин эмас, деган даъволар билан чиқишди. Барча муҳокамаларда ёзувчи Абдулла Қаҳҳор, танқидчи Ҳафиз Абдусаматов ва Тошхўжа Хўжаевлар театр жамоаси томонида туриб, асарни қаттиқ ҳимоя қилган эдилар. Бу асарда Олим Хўжаев, Наби Раҳимов, Қудрат Хўжаев, Тошхон Султонова, Шоҳида Маҳзумова, Икрома Болтаева, Зайнаб Садриева каби машҳур актёрлар бетакрор образлар яратгандилар.

Тўсқинликларга қарамасдан, томошабинларга манзур бўлгани учун бу спектакл республикамизнинг барча вилоятларида кўрсатилган эди. Баҳром Раҳмонов эса драматург сифатида яна бир неча асарлар ёзди.

Абдулла Қаҳҳорнинг “Янгиер” деб номланган асарининг дастлабки саҳна варианти (бошқа театрда қўйилган) унча обрў қозонмади. Тошхўжа Хўжаев бу асарни “Шоҳи сўзана” деб номлаб, унга кулгили саҳналар қўшиш йўли билан машҳур комедияга айлантиришга муваффақ бўлди. У Абдулла Қаҳҳор билан ҳамкорликда самарали иш олиб борди. Муаллиф ҳам режиссёр ёнида туриб ҳар бир саҳна устида жиддий бош қотирди. Бир куни репетиция ниҳоятда чўзилиб кетди. Соат тўртга яқинлашса ҳам ҳеч ўйлаган нарсамиз чиқмасди. Шунда саҳнада репетиция қилаётган Лутфулла Нарзуллаев, Наби Раҳимов, Обид Жалилов, Шариф Қаюмов, Яйра Абдуллаева ва мен тушлик пайти ўтиб кетганини билдирмоқчи бўлиб ўзимизча этюд қила бошладик. Ҳафиза ролидаги Яйра столга бир лаганни олиб келиб қўйди-да, “Олинглар, чучвара тайёр бўлди”, деди. Шунда Нарзуллаев: “Мен семириб кетаётганлигим туфайли докторлар хамир овқат емагин, дейишган”, деб орага сўз ташлади. Наби Раҳимов эса унинг жиғига тегиш учун: “Чучварага мурч солса ширин бўлади-да”, деб бир нималарни лаганга сочгандай бўлди. Обид Жалилов “Қатиқ билан яхши кетади”, деб қўйди. Шунда мен ҳам “Тўғралган кўк пиёз сепайлик”, деб гап қўшдим. Раис ролини ўйнаётган Нарзуллаев овқатга тикилганича у ёқдан бу ёққа югурар экан, “Ке, яна ярим кило семирсам семирганим бўлсин”, деб стол устидаги чучварага қўл чўзди. Ҳаммамиз баралла кулиб юбордик. Залда ўтирган Абдулла Қаҳҳор билан Тошхўжа Хўжаев “Бўлди, асарнинг финали мана шу бўлади”, дейишди. Хуллас, Абдулла Қаҳҳорнинг “Шоҳи сўзана”си ниҳоятда кучли комедия бўлиб, халқ орасида машҳур бўлиб кетди.

Абдулла Қаҳҳор кейинчалик “Тобутдан товуш”, “Аяжонларим”, “Оғриқ тишлар” каби комедиялари билан ўзбек драматургияси ривожига катта ҳисса қўшди. Мен драматургларнинг истеъдодини камситмаган ҳолда шуни таъкидламоқчиманки, янги ва бақувват асарларнинг юзага келишида режиссёрнинг хизмати катта бўлади. Бунга юқоридаги воқеалар ёрқин далилдир.

Тошхўжа Хўжаев режиссёр сифатида ҳар бир актёрнинг ички дунёсини ҳисобга олиб, ундаги бор имкониятни юзага чиқаришга ҳаракат қиларди. Каттадир-кичикдир ҳар бир ролни кимга бериш лозимлигини пьесани қўлга олгандаёқ аниқ биларди. Бу режиссёрнинг хизматлари туфайли саҳнамиз юлдузларига айланган актёрлар талайгина. Масалан, Яйра Абдуллаева ижодида Тошхўжа Хўжаев саҳналаштирган пьесалар алоҳида ўрин тутади. “Қутлуғ қон”даги Гулнордан тортиб “Ўғирланган умр”даги Кей образларигача ҳамон театримиз тарихидаги энг ажойиб роллар сифатида эътироф этиб келинади. Айниқса, Кей образининг яратилишида Тошхўжа Хўжаевнинг режиссёр сифатидаги ҳиссаси катта бўлган.

Режиссёр ўзининг шогирдларидан бири Турғун Азизов учун испан ҳаётидан олинган “Ўлимдан кучли” пьесасини тайёрлаган эди. Монсерро образи орқали Турғун Азизов ижоди яна бир поғона юқори кўтарилди, десам муболаға бўлмайди. Кейинчалик у “Қутлуғ қон”даги Йўлчи образини ҳам муваффақият билан ўйнади.

“Парвона” спектакли театр ҳаётида ҳам, Т.Хўжаев ва Обид Юнусов ижодида ҳам алоҳида аҳамият касб этди. Режиссёрнинг кичик бир турткиси Ўткурий образининг мукаммал чиқишига сабаб бўлган эди.

Яхшигина овози ва соз чертишга уқуви бўлган О.Юнусов бу образни қойиллатиб яратади. Шундай қилиб унда томошабин кўнглига йўл топиш имконияти туғилади. Ҳанузгача бу образ томошабинлар қалб тўрида сақланиб келади.

Кўриб турганингиздек, Тошхўжа Хўжаев ҳар бир пьесанинг моҳиятидан келиб чиқиб, кўп асарларнинг мукаммал бўлишига жуда катта ҳисса қўшган режиссёр эди. У ўзбек романларининг саҳна вариантлари яратилишига ҳам ҳисса қўшган.

Чингиз Айтматовнинг Ҳамид Ғулом таржимасидаги “Сарвиқомат дилбарим” асари биринчи бўлиб Ўзбекистонда саҳналаштирилди. Бу асар халқимизга манзур бўлгани учун бошқа вилоят театрларида ҳам Тошхўжа Хўжаев раҳбарлигида саҳнага қўйилди. Ҳатто бу спектаклни Қозон драматик театрида саҳналаштириб, Абдулла Тўқай мукофотига ҳам сазовор бўлганди. Бу билимдон санъаткор нафақат саҳнада, балки педагогликда ҳам ўзига хос из қолдирди. Унинг шогирдларидан бири, Ўзбекистон халқ артисти Баҳодир Йўлдошев республикамиздан ташқарида ҳам кенг танилган машҳур режиссёрлардан бирига айланди. Бугун унинг театр санъатида ўз ўрни, ўз мактаби бор. Баҳодирнинг ўзи ҳамон устозини миннатдорлик билан эслайди. Аброр Ҳидоятов номидаги театрда бўлар эканман, Баҳодирнинг хонасидаги Тошхўжа Хўжаев суратига кўзим тушади. Тошхўжа Хўжаев кўпинча бизларга: “Ҳар кимнинг дилида ҳеч кимга айтмайдиган сирлари ҳам бўлади”, дер эди. Эшитишимча, Баҳодир Йўлдошев бир тумор тақиб юрар экан ва ўша тумор ичида устози Тошхўжа Хўжаевнинг маънодор боқиб турган сиймоси бор экан. Мана, шогирднинг устозга эҳтироми.

Шубҳасиз, бундай эҳтиромга сазовор бўлиш ҳаммага ҳам насиб этавермайди. Назаримда, бунга аввало Тошхўжа Хўжаевнинг том маънода катта режиссёр ва улкан инсоний қалб эгаси эканлиги сабаб. Бугун мен бу ажойиб инсон ҳақида ёзаётганимнинг асосий сабаби деярли барча театрларимизда у кишига ўхшаш санъаткор-режиссёрларга эҳтиёж сезилмоқда. Тўғри, режиссёрлар ишлашяпти, театрларда спектакллар қўйиляпти, бироқ воқеа бўлгулик асарларнинг камлиги ҳеч кимга сир эмас. Агар бугун фаолият кўрсатаётган режиссёрлар, шу касбни эгаллашни орзу қилиб юрганлар Тошхўжа Хўжаев ва унга ўхшаш улкан устозларимиз ижодини қунт билан ўргансалар, фойдадан холи бўлмасди.

Зеро, Т.Хўжаев театр жамоасига ота ва оға бўлишга қодир, ҳар бир актёрнинг қалби тубидаги нозик пардаларни қўзғата оладиган санъаткор эди. У мусиқадан, саҳна безакларию либослардан, умуман, театр санъатининг икир-чикирларидан ҳам хабардор нозик табиатли, зийрак ижодкорлардан бири бўлган. Шахсан ўзим кўп кузатганман, жаҳон адабиётини, ўзбек адабиётини тинмай ўрганарди, халқ ҳаётини, унинг турмуш тарзи, урф-одатлари, орзу-ўйларини яхши биларди.

Мана бугун Президентимизнинг саъй-ҳаракатлари ва ғамхўрликлари билан Ҳамза номидаги театримиз қайта таъмирланиб, театр қиёфаси янгиланиб бормоқда. Ана шундай кунда биз Маннон Уйғур, Етим Бобожонов, Тошхўжа Хўжаевдек буюк режиссёрларни орзу қиламиз.

Зикир МУҲАММАДЖОНОВ

ЖОНКУЯР

Қутлаймиз!

Кўпчиликнинг бошини қовуштириб, турли тадбиру маросимларга ташкилотчилик қилиш ҳаммага ҳам насиб қилавермайди. Бунинг учун инсон ташкилотчи, бағрикенг, бошлаган ишига кишиларни ишонтира биладиган, юксак мусиқа маданиятига эга бўлиши керак. Ўткир ака Тоҳиров ана шу фазилатларни ўзида мужассам этган, камтарин, маданиятли, ўз ишига садоқатли инсонлардан бири. Уни таниганимга йигирма йилдан ошди. Шу давр ичида Ўткир акани ўзим учун қайта кашф этдим. Кўпчилик у ҳақда ўз ишини пухта биладиган, самимий, дилкаш инсон сифатида ҳавас билан гапиради. Республика Халқ ижодиёти маркази раҳбари Камол Назармуҳамедов Ўткир аканинг ибратли фазилатлари ҳақида шундай ҳикоя қилади: “Очиғи, марказимиз фаолиятини Ўткир акасиз тасаввур қилиш мушкул. У кишининг ташаббуси ва иштироки билан бахши шоирлар, тўй-маросим қўшиқлари, катта ашула ва лапар ижрочилари, аския ва қизиқчилар, дорбозлар ва миллий цирк гуруҳларининг кўплаб кўрик-танловлари, халқаро фестиваллар ўтказилди. Хорижий мамлакатларда республикамиз халқ ижодиётининг турли соҳаларини тарғиб қилиш ишига ҳам Ўткир ака катта ҳисса қўшиб келмоқда”.

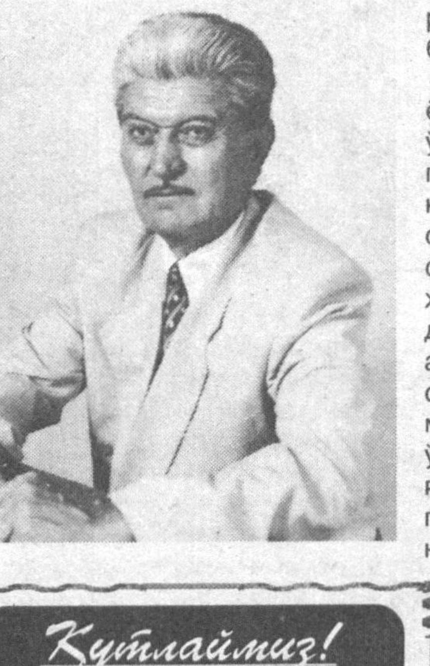

Ў.Тоҳиров иш фаолиятини мактабда бошлаб, кейинчалик Алишер Навоий номидаги маданият уйида тўгарак раҳбари сифатида давом эттирди. Изланувчанлиги, меҳнаткашлиги сабабли шу маданият уйининг бадиий раҳбари даражасига кўтарилди. Шу ерда унинг ташкилотчилик қобилияти бўй кўрсатди. Унинг бу қобилияти кейинчалик пойтахтимизнинг кўзга кўринган маданият ва истироҳат боғларида раҳбар бўлиб ишлаганида ҳам қўл келди. Чунки боғларнинг гавжум, кишилар яхши ҳордиқ чиқарадиган жойга айланишда бу жойларда ўтказиладиган оммавий ва маданий тадбирларнинг аҳамияти катта. Айниқса, “Қовун сайли”, “Табассум кечаси”, “Муштум” кечаси”, “Оталар чойхонаси” мусиқий дастурининг ташкил этилиши эса кексаларимизга беҳад манзур бўлди.

Ў.Тоҳиров Халқ ижодиёти маркази раҳбарининг ўринбосари сифатида йигирма йилдан буён ишлаб келмоқда. Бу ерда у юздан ортиқ театрлаштирилган ва оммавий тадбирларга режиссёрлик қилди. Халқ ижодиётининг кўп соҳаларини, айниқса, урф-одат ва маросимлар, анъаналар, қадимий халқ қўшиқларини ўрганиш, ёзиб олиш ва тарғиб қилиш бўйича ўтказилган илмий экспедицияларнинг аъзоси сифатида республикамизнинг барча вилоятлари шаҳар-қишлоқларида бўлди. Ана шу сафарлар натижаси ўлароқ телевидениенинг “Остонаси тиллодан” кўрсатувида мунтазам равишда қизиқарли дастурлар намойиш этилмоқда.

Ўн йилдан буён Наврўз ва Мустақиллик байрамлари тадбирларини ўтказишда Ўткир Тоҳиров фаол иштирок этиб келмоқда. Айни кунларда ҳам Ўткир ака Мустақиллигимизнинг ўн йиллиги тадбирларида иштирок этиш учун вилоятлардан келган бадиий жамоаларнинг дастурларини тайёрлаш ишларига муносиб ҳисса қўшмоқда.

Ўз ишининг моҳир устаси, катта оила бошлиғи Ўткир Тоҳиров бугун табаррук 60 ёшда. Биз у кишига ҳамиша соғ-саломат, бардам-бақувват бўлинг, ижодий куч-ғайрат сизни асло тарк этмасин деймиз.

Гулчеҳра УМАРОВА

Теран томирлар

ҒОЛИБЛИК ШАРАФИ

Қашқадарё вилояти Баҳористон, Усмон Юсупов, Нишон, Муборак туманларининг кўз илғамас кенгликларида ястаниб ётган саҳро бағрида қад кўтарган қишлоқлар кўп. Улар теп-текис қум барханлари, қуш учса қаноти, одам юрса оёғи куядиган яйловлар ўртасида пайдо бўлган жаннатмакон маъвога ўхшайди. Бу гўшаларда одамлар ҳамиша ҳамкор, ҳамжиҳат. Тўй, маърака, маросимларда қишлоқ аҳлини уйма-уй айтмасдан, “Бўтажамоат фалончибойникига тўйга” дея овоз берадилар. Бу ерлардаги халқнинг турмуш тарзи, ўзаро муносабатлари, самимийлик, ҳалоллик ва покликка асосланган. Шу боис бўлса керак, бундай жойларда туғилиб вояга етганлар ўзга бир маконга тушиб қолсалар кўникишлари қийин кечади.

Чўлда ҳосил йиғиштириб олиниб, меҳнат мавсуми якунлангач курашли, кўпкарили тўйлар бошланади. Унга узоқ-яқиндан, ҳатто қўшни давлатлардан донғи кетган полвонлар, чавандозлар таклиф этилади. Совринлар тўкиб солинади, ўзига тўқ хонадонлар ҳам ўз ҳимматларини аямайдилар, қўниққа меҳмонларни қабул қиладилар. Рақибини ҳалол енгган полвонлар номи фахр ва ифтихор билан узоқ вақт эслаб юрилади.

Рустам полвоннинг миллати туркман, бироқ у ўзбек фарзандиман, дейди. У Баҳористон туманига қарашли Чандир қишлоғида туғилиб вояга етди. Амир Темур жамоа хўжалигида узоқ йиллар жамоа раҳбари ўринбосари лавозимида ишлади. Айни пайтда нафақада.

Ўзбек ва туркман халқининг диллари дилларига туташ бўлганидек, ерлари ҳам ерларига туташ. Улар азал-азалдан қон-қардош бўлиб яшаб келишган. Тўю маъракалари бир. Рустам полвоннинг отаси Ҳаққивой яйловларда элнинг сурув-сурув қўй-эчкиларини боққан.

Рустам полвон туркман халқининг оташин шоири Махтумқули номидаги туркман мактабини битириб, Қаршидаги педагогика олий илм даргоҳининг жисмоний тарбия факултетида таҳсил олди. У болалигидан тўй, маросимларда кураш тушиб келади. Ота-онадан эрта ажралган бўлса-да дадил, ўктам ва ҳалол бўлишга ҳаётнинг ўзи ўргатган. Бу манзилларда Рустам полвон билан бир даврада Нортожи, Мамарайим, Муртазоқул, Ёмғир, Ибройим, Сайфулло, Жўра, Ҳаким, Жумақули Тўра, Ҳамро, Оқмирза, Муҳаммади, Элмурод полвонлар ҳам кураш тушишади. Улар доимо дўст, биродар, бири-бирининг ютуғидан қувониб яшайдилар.

Рустам полвон саккиз фарзанднинг бахтли отаси. 3 ўғил, 5 қиз. Ҳаммаси уйли-жойли. Ўғли Қурбонжон ички ишлар хизматида масъул ишларга бош-қош. Яна икки ўғли эса “Чандир” жамоа хўжалигида бригада бошлиғи. Келин, куёвлари ҳам турли миллат вакиллари...

Юртимизда яшовчи барча миллат ва элатларнинг сиёсий, ижтимоий ҳуқуқлари қонун билан кафолатланган. Тарихий, маданий қадриятлари, урф-одатлари эъзозда. Улар равнақига кенг шароит яратиб берилган. Шу боис Президентимизнинг тинчлик, осойишталик ва ҳамжиҳатлик борасида олиб бораётган сиёсати барча миллат вакиллари томонидан қизғин қўллаб-қувватланмоқда.

Дўстлик ва биродарлик тимсолига айланган спорт ўйинларининг, жумладан, миллий курашимизнинг ҳам турли миллат вакиллари дўст-биродарлиги ва ҳамжиҳатлигини таъминлашда беқиёс аҳамиятга эга. Аслида кураш мард, танти халқимиз ҳаётининг ажралмас қисмидир. Чунки яшаш ҳам кураш демакдир.

Мустақиллик шарофати билан миллий курашимиз жаҳонга чиқди. Юртдошимиз Баҳром Авазов Анталия шаҳрида ғолиблик шоҳсупасига чиққанида, унинг шарафига Ўзбекистон мадҳияси янграб, байроғимиз кўтарилганда Рустам полвоннинг кўзига севинч ёшлари қуйилди. Буюк Британиянинг Бедфорд шаҳрида ўзбек кураши бўйича Президент Ислом Каримов халқаро турнири ўтказилиб, инглизлар соф ўзбек тилида “Ҳалол” деб ҳайқирганларидаги қувончини сўз билан ифодалаш қийин.

"Ўзбекистон Оллоҳ назари тушган, менинг ва авлодларимнинг киндик қони томган муқаддас Ватан", дейди Рустам ака. — Мен шундай юртда яшаётганимдан фахрланаман. Юртим шарафи учун бор куч-қувватим, табиат ато этган иқтидорим, маҳоратимни аямайман".

Исмоил ТЎХТАМИШЕВ

Рассом устахонасида

МУСАВВИРА ДУНЁСИ

Миллий тасвирий санъатимизнинг бугуни ўзига хос. Мусаввирлар оламининг бетакрорлиги, янги услубларнинг ўзига хос намойиши, инсон кўнглини англаш йўлидаги уринишлар санъатимиз муҳитини бойитмоқда.

Гулзора Султонова — графакачи рассом, ҳайкалтарош, “Саодат” журнали бош рассоми. Бу истеъдод соҳибасининг ижоди билан чуқурроқ танишсангиз, кичкина жуссали аёл кўз ўнгингизда салобат касб этиб боради.

Унинг график-қаламтасвир ишлари бир қарашда бироз мавҳум туюлиши мумкин. Бироқ, чуқурроқ назар ташласангиз, тасвирлар сизга ўз маъно моҳиятидан (тўғрироғи, бизнинг ақлимиз қабул қилганича, англаганимизча) сўзлай бошлайди; истеъдодли мусаввира аёл дунёси, унинг бизга таниш-нотаниш иқлимлари, англаб бўлмас нозик ва ўта мураккаб кўнгил сирлари ҳақида тасаввур беришга интилади.

“Орзу” асарида Г.Султонова қушча, аёл образлари орқали бир қарашда мавҳумроқ манзара яратади. Учишга уринаётган қушча, унга жон-жаҳди билан ёпишиб олган аёл. У ҳам парвоз иштиёқида. Лекин аёлнинг вазни бунга монелик қилмоқда. Асарда орзу қуши учишга чоғланган, лекин рўзғор ташвишлари аёл орзусининг амалга ошишига йўл қўймайди. Аёл орзу ва ташвишлар аро яшайди. Бу ерда миллий характер, ўзбек аёлининг тақдирига бир ишора бор. Зеро, ўзбек аёли оиласиз ўз бахтини барибир кемтик сезади.

Аёл — хонадон кўзгуси. Оиланинг қувончи ҳам, қайғуси ҳам биринчи навбатда аёл чеҳрасида намоён бўлади: “Оилада байрам” график тасвирда қозон олдида гул-гул яшнаб турган оила бекаси ва қўлларида турли масаллиқларга тўлиқ сумка кўтариб олган оила бошлиғи. Рўзғорнинг бутлиги — оила тинчлигининг гарови экан-лигига рассом бизни яна бир бора ишонтирмоқда.

“Идеал” суратида балоғатга етган қиз орзу-хаёли акс этган. Қиз боланинг хаёлидан-да учқур, ғаройиб олам бўлмаса керак. Асарда бироз юмористик кайфият ҳам сезилади...

“Бераҳм” асарида бир гала қушчалар осмонда чарх уриб парвоз этаяпти. Асар марказида бераҳм овчи олдида қайнаб турган қозон. Овчи бир қўлидаги қушчани қозонга солаётиб, яна бир қушчани овлаш орзусида. Қизиғи шундаки, овчининг қўлида ҳеч қандай ов қуроли кўринмайди. У ширин сўзлар, ёлғон илтифотларни ўзига қурол қилиб олган. Мусаввир алдов гирдобига тушиб қолган қизларга муносабатини шу тарзда ифода этади. Маъсум қушчалар (қизлар) бахт ва қувонч оғушида сармаст бўлиб, қайнаб турган қозон — ҳаёт гирдобига ботаётиб алдов ва қўрқувдан карахт ҳолатга тушмоқдалар.

Г.Султонова бронзадан ишланган бир туркум асарларида гўзал руҳий эврилишлар, аёл дунёсининг нафис ифорлари, бокира орзулари, ниятлари, гўзалликка талпинишлари, бахт истаги, севги сурурларининг бетакрор ҳолатларини акс эттира олган. Диққатимизни тортиб, бироз ўйлатиб қўйган асар “Фаришта” бўлди. Образда маҳзунлик, бир қадар чорасизлик кайфияти сезилади. Тааж-жуб, фариштанинг нима ғами бўлсин. Унинг ўзи инсонларга бахт ва шодлик олиб келгувчи, бало-қазодан асрагувчи эди-ку! Ажаб, қўлида олма. Олма муҳаббат рамзи. Фариштанинг аҳволи аён. У — ишқ асираси. Бу муҳаббат уни на учиб кетишга қўяди, на ерга қўнишга. Мусаввиранинг бу композициясида мавзу ҳам, ечим ҳам ниҳоятда ўзига хос.

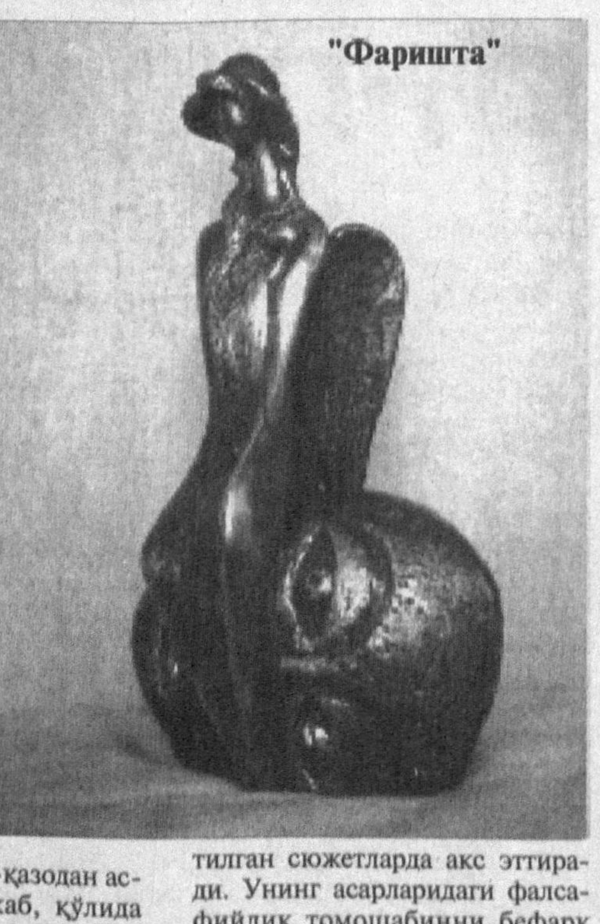
"Фаришта"

Гулзора Султонова аёл руҳиятининг анвойи жилоларини топа олади ва маҳорат билан яратилган сюжетларда акс эттиради. Унинг асарларидаги фалсафийлик томошабинни бефарқ қолдирмайди. Асарларини қайта-қайта томоша қилсангиз, янги-янги маънолар топаверасиз.

Мусаввирнинг баркамол асарлари миллий маънавиятимизнинг бойлигига айланиб қолишига умидвормиз.

Дилфуза КАМОЛ

Доимий ҳамроҳ

Бугун мусиқа ва санъат мактаблари, ўрта махсус мусиқа ўқув юртлари ҳамда олий ўқув юртлари талабаларининг анъанавий қўшиқ ижрочилиги санъати бўйича ўқув қўлланмаларига эҳтиёж катта. Тошкент давлат Маданият институти “Халқ ашула ва рақс ансамбли” кафедраси мудири, профессор Раҳматжон Турсуновнинг “Қалбимда ўзинг борсан” номли қўлланма тарзидаги тўплами маълум маънода ана шу эҳтиёжни қондиришга хизмат қилади, деб ўйлаймиз.

Муаллиф бастакор сифатида ўзи яратган қўшиқлардан 42тасини мазкур тўпламга киритган. Унда Навоий, Лутфий, Атоий, Махтумқули, Туроб Тўла, Абдулла Орипов, Жуманиёз Жабборов, Нормурод Нарзуллаев, Пўлат Мўмин, Чархий, Азим Суюн сингари шоирлар ижодига мансуб ғазал ва шеърларга басталанган қўшиқлар алоҳида ўрин тутади.

Мазкур тўплам мусиқа ва санъат мактаблари, ўрта махсус мусиқа ўқув юртлари, олий ўқув юртлари ҳамда халқ ашула ва рақс ансамбллари учун зарур қўлланма бўлиши мумкин.

Нозим ҚОСИМОВ

Ўзбекистон Ёзувчилар уюшмаси ва Адабиёт жамғармаси уюшма аъзоси Ёқубжон Хўжамбердиевга акаси

Турғунбой ХЎЖАМБЕРДИЕВ

вафоти муносабати билан чуқур ҳамдардлик изҳор этади.

МУАССИСЛАР: ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ МАДАНИЯТ ИШЛАРИ ВАЗИРЛИГИ, ЎЗБЕКИСТОН ЁЗУВЧИЛАР УЮШМАСИ
* * *
НОШИР: «ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА АКЦИЯДОРЛИК КОМПАНИЯСИ

O‘zbekiston adabiyoti va san’ati

Манзилимиз: Тошкент — 700083, Матбуотчилар кўчаси, 32
Қабулхона — 133-52-91, котибият — 133-49-93; 136-56-56
Танқид ва адабиётшунослик бўлими: 136-58-49 *Ижтимоий ҳаёт бўлими: 133-49-93*
Санъат бўлими: 136-56-48 *Наср ва назм бўлими: 136-56-50*

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ

Редакцияга келган қўлёзмалар таҳлил этилмайди ва муаллифларга қайтарилмайди. Муаллифлар фикри таҳририят нуқтаи назаридан фарқланиши мумкин.
Навбатчи муҳаррир — Раҳматилла БЕРДИЕВ
Саҳифаловчи — Илҳом ЖУМАНОВ

«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси босмахонаси.
Манзили: Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41-уй
Босишга топшириш вақти—20.00. Босишга топширилди — 20.00.

Газета Ўзбекистон Республикаси Давлат матбуот қўмитасида 00024-рақам билан рўйхатга олинган. Буюртма Г. — 2509. Ҳажми — 3 босма табоқ. Нашр кўрсаткичи — 222. Ташкилотлар учун — 223. 1 2 3 4 5 6

ЖУМА КУНЛАРИ ЧИҚАДИ.
СОТУВДА НАРХИ ЭРКИН

Тиражи—6512.